

FII AI SĂLAJULUI ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST. MĂRTURII MEMORIALISTICE

În cadrul efortului militar și economic general al României în războiul antihitlerist, județul Sălaj și-a adus prețioasa-i contribuție la înfrângerea fascismului german și la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial în Europa.

După cum se știe, Sălajul a făcut parte din cele 11 județe din nord-vestul Transilvaniei, care prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940 au fost cedate Ungariei horthyste. Din cauza măsurilor represive instaurate de regimul maghiar în acest teritoriu — maltratare, expulzare, schingiuire, teroare, deportare și masacrare — în cei patru ani de ocupație de pe raza județului Sălaj un număr de peste 28 000* de români și-au părăsit casele și avutul, refugiindu-se în țara liberă. Dintre aceștia, peste 3.000 de oameni au intrat în rândurile armatei române, fiind răspândiți în toate unitățile și genurile de arme, și care au participat la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Astfel, împreună cu întreaga noastră armată, fiii Sălajului aflați în rândurile oștirii române au luat parte activă la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la operația de acoperire a granițelor amenințate de inamic. Iar în perioada de după 1 septembrie 1944, ei au fost prezenți în lupta pentru apărarea teritoriului național în fața ofensivei dușmane și în bătăliile pentru eliberarea pământului străbun de sub ocupația hitleristohorthystă, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei până la instaurarea păcii în Europa. Acestora li se adaugă încă 500 de sălăjeni dintre foștii soldați români din armata ungară care, fiind trimiși pe frontul de răsărit, au trecut liniile de luptă la sovietici, și s-au înrolat voluntari în Divizia „Tudor Vladimirescu” și Divizia „Horea, Cloșca și Crișan”.

Începînd de la data de 15 octombrie 1944, cînd operațiile militare se desfășoară și pe teritoriul Sălajului, populația civilă a sprijinit efectiv acțiunile de luptă. În cursul acelei zile, pînă la sosirea trupelor române, locuitorii Ioan Moldovan, Iuliu Ianchiș, Teodor Moldovan și Ioan Vinți din comuna Lupoia au dezarmat două grupuri de rezistență maghiare, capturînd șase prizonieri, mai multe arme automate, un tun de calibru mic și muniție. La adăpostul întinericului, Ioan Moldovan a mers în

---

* Arh. Stat. Mureș, Fond Comisariatul guvernamental pentru Transilvania, Secția militară, tabelele 1—13.

întimpinarea unităților române, cărora le-a dat informații despre inamic și le-a condus, pe căi ocolite, în spatele a trei cuiburi de rezistență germane și maghiare, pe care le-au capturat. Odată cu înaintarea unităților române, acest bărbat curajos, împreună cu alți consăteni au încărcat căruțele cu muniție, pe care au transportat-o pînă la Herclean, spre Carci.

Ioan Opriș și Gavrilă Ciulei din comuna Stîna au dat informații valoroase despre adversar și au condus pe căi ascunse Regimentul 18 infanterie pînă la marginea de est a Zalăului, în spatele liniilor inamice. Lovit de front și din spate, adversarul a fost nevoit să părăsească în grabă orașul Zalău, retrăgîndu-se spre vest.

Din toate așezările rurale și urbane ale Sălașului, populația românească a sprijinit din plin trupele române și sovietice în luptele purtate împotriva dușmanului. Acțiunile lor s-au materializat în transmiterea de informații despre forțele inamice, călăuzirea subunităților române și sovietice pe poteci ascunse pînă în flancul și spatele adversarului, ascunderea și găzduirea unor cercetași sau piloți români și sovietici căzuți în spatele frontului dușman, repararea unor drumuri și poduri necesare bunei desfășurări a operațiilor militare, efectuarea de transporturi de muniție, armament și alimente, adăpostirea și îngrijirea răniților. Tot în acele zile, mai multe fete și femei din Sălaj, între care Roza D. Constantinescu născută la 26 septembrie 1913, în comuna Coșei, și Ana S. Lazar, născută la 9 ianuarie 1922, în Zalău, au intrat înfirmiere voluntare la Ambulanța 38 munte, a Diviziei 2 munte.

În cele 11 zile, cînd s-au desfășurat luptele pentru eliberarea Sălașului, peste 200 de români din rîndurile acelor ce dezertaseră din armata maghiară sau detașamentele de muncă horthyste și se aflau ascunși în Munții Meseșului, au intrat în rîndurile armatei române. Dintre aceștia, amintim numele lui Nicolae Sabău și Pavel Farcaș din Pria, Ioan Onisie din Cizer, Gheorghe Cristea din Bolan, Vasile Băican, Dumitru Ghiran, Ioan Trif, Traian Opriș din Zalău, Victor Opriș, Remus Opriș și Ioan Trif din Stîna.

În perioada cînd operațiile militare se desfășurau pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, un număr de peste 300 de sălăjeni, dintre cei aflați în unitățile maghiare și în detașamentele de muncă au trecut linia frontului, încadrîndu-se voluntari în unitățile armatei române și Divizia „Tudor Vladimirescu — Debrețin”. Alții, așa cum a fost cazul soldaților Ioan Hara și Ioan Hodîș din comuna Sînmihaiul Almașului, au părăsit unitățile ungare, încadrîndu-se într-un detașament de partizani ce acționa în spatele frontului german, în munții Cehoslovaciei. Prin acțiunile sale, acest detașament de partizani a provocat deraierea mai multor garnituri de tren ce transportau trupe sau materiale de război pentru front, și au sprijinit trupele române în forțarea riului Hron, pe la Zarnovica.

Se apreciază că, în total un număr de 4.000 de sălăjeni au luat parte la lupte cu arma în mînă împotriva fascismului, înfruntînd focul inamic, ploile, noroaiile, viscoalele și gerul năpraznic al unei ierni ce părea fără sfîrșit. Dintre aceștia, 1.250 oameni au căzut la datorie, pe cîmpul de onoare, morți, răniți și dispăruți pe timpul luptelor.

Faptele de arme săvârșite de fiii Sălajului în războiul antihitlerist sînt cuprinse în jurnalele de operații ale unităților din care au făcut parte, precum și în alte atestări de epocă. Astfel, ele vorbesc despre sublocotenentul de rezervă Victor Danciu care, în luptele din zilele de 14—17 ianuarie 1945, pentru cucerirea înălțimilor de la nord-est de Iablonica, deși rănit, s-a distins în mod excepțional, și a capturat 50 de prizonieri și un numeros material de război. Pentru curajul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă, acest ofițer a fost decorat cu ordinul „Coroana României” clasa a V-a cu spade și panglică de Virtute Militară cu „Frunze de stejar”. Foile îngălbenite ale jurnalelor de operații amintesc de sergentul Vasile T. Pop, din Regimentul 1 artilerie călărească, care, pentru eroismul și dăruirea de sine cu care a luptat în zona Banska Bystrica și Zvolen, a fost distins cu medaliile „Bărbăție și credință” cu spade, „Serviciul credincios” cu spade, „Crucea Serviciului credincios” cu spade; de sergentul Aurel Bâlc, din Regimentul 7 artilerie grea, care pentru curajul și devotamentul cu care a luptat în războiul antihitlerist a fost decorat cu medalia Bărbăție și credință clasa a III-a cu spade; de caporalul Ioan Fălăuș, din Grupul 18 cercetare, care era renumit pentru precizia cu care trimitea bombe de aruncător asupra cuiburilor de foc inamice; de soldatul Alexandru Bălan care, pentru devotamentul și eroismul cu care a luptat în interiorul Budapestei, a fost distins cu medalia „Bărbăție și credință”. Același lucru îl atestă jurnalul de operații al Batalionului 7 vînători de munte, cînd, referindu-se la luptele deosebit de grele de la Oarba de Mureș, consemnează fapta soldatului Victor M. Pop, care a reușit să pătrundă în poziția inamică și să nimicească un cuib de armă automată. Pentru munca, priceperea și devotamentul arătat la îngrijirea răniților din Divizia 2 munte, în perioada 1 septembrie—10 noiembrie 1944, infirmierele voluntare Roza D. Constantinescu și Ana S. Lazar au fost distinse cu medalia Crucea meritul sanitar clasa a II-a.**

În ceasurile de acalmie din timpul campaniei, mulți dintre sălăjenii participanți la războiul antihitlerist au notat o serie de date și fapte referitoare la acțiunile de luptă. Dintre acestea, prin grija Comitetului județean Sălaj al veteranilor din războiul antihitlerist, peste 600 de asemenea consemnări memorialistice au fost adunate ca fond documentar. Totodată, comitetul veteranilor, care are în intenție să organizeze o sală cu piese, obiecte și materiale ce au aparținut luptătorilor din războiul antihitlerist, în cadrul Muzeului de istorie și artă al județului Sălaj, a reușit să intre în posesia a numeroase fotografii și carnete cu însemnări de pe front, piese de echipament și materiale folosite în timpul campaniei, brevete și decorații atribuite sălăjenilor pentru fapte de arme, precum și obiecte personale ale combatanților.

Din lucrările cu caracter memorialistic amintite mai sus, am selecționat unele episoade mai reprezentative a 162 de participanți la războiul antihitlerist. Prin conținutul lor, aceste relatări pun în fața cititorilor

** Arh. M. Ap. N., fond 549, dosar 109, f. 58.

o serie de fapte eroice și acțiuni veridice din războiul împotriva Germaniei fasciste și a Ungariei horthyste și szálasiste. În același timp, ele scot în evidență caracterul distructiv și generator de suferințe al războiului, fiind un îndemn la lupta pentru apărarea păcii în lume. Concludent în acest sens este cazul familiilor Marcovschi din Șimleu Silvaniei și Cristuș din Stîrciu. Prima dintre ele a avut patru băieți pe front, din care unul a fost ucis de rafalele unei mitraliere germane pe timpul unui atac, iar ceilalți trei grav răniți: unul cu șira spinării fracturată, al doilea și al treilea cu câte un picior amputat. Cea de-a doua familie, de asemenea, a avut patru feciori refugiați în România; toți s-au înrolat în armată și au participat la războiul antihitlerist. Dintre ei, doi au căzut morți pe cîmpul de luptă, iar ceilalți doi au fost răniți grav.

Relatările participanților la războiul antihitlerist sînt dispuse în ordinea cronologică a evenimentelor, pe capitole. Primul dintre ele — pe care-l publicăm în continuare — are în vedere luptele pentru dezarmarea trupelor germane în timpul insurecției, ca moment de început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Celelalte trei capitole, privind luptele pentru apărarea teritoriului național atacat de inamic și eliberarea acestuia; luptele pentru eliberarea Ungariei; luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei, le vom publica în volumele următoare.

Pe timpul luptelor pentru eliberarea Sălajului au căzut un mare număr de ostași din unitățile românești, morți, răniți și dispăruți. Dintre aceștia, 552 eroi se află înmormîțați în localitățile Sălajului acelor ani, unii identificați, alții necunoscuți. Spre exemplu, în cimitirul din Bobota se găsesc înhumați 6 soldați români neidentificați, care, atrași de fasciști, într-o ambuscadă, au fost împușcați în ceafă. Aproape în toate așezările urbane și rurale sălăjene se află cimitire ale eroilor. În semn de cinstire a memoriei luptătorilor pentru libertatea și independența națională, și a faptelor lor de arme săvîrșite pe cîmpul de luptă, prin grija autorităților locale, acestea sînt bine amenajate și îngrijite. În Șimleu Silvaniei, la cererea comitetului orășenesc al veteranilor din războiul antihitlerist, primăria a amenajat cimitirul eroilor și a delimitat o porțiune de teren pentru locuri de veci, ce se atribuie gratuit veteranilor de război și soțiilor acestora. În acțiunea de amenajare a cimitirului eroilor din Tiream, un loc meritoriu îl ocupă Mihai Cadar, contabil șef la C.A.P. din localitate. Dovedind un deosebit cult pentru eroii neamului, acesta a reușit să-i identifice pe ostașii români căzuți în luptele pentru eliberarea Tireamului și împrejurimilor de sub ocupația fascistă și înmormîțați în cimitirul din localitate, apoi a luat legătura cu rudele acestora, cărora le-a comunicat unde se află locul de veci al celor dragi și căzuți la datorie.

Încredînd tiparului memoriile de război care evocă participarea sălăjenilor la războiul antihitlerist, dorim să ne aducem contribuția la îmbogățirea patrimoniului documentar referitor la acest capitol important din istoria României.

PAUL ABRUDAN

ANEXE:

Memorii de război.

I. Relatări privind luptele pentru dezarmarea trupelor germane în timpul insurecției, moment de început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

1. *Sergent Gheorghe Breje¹: Dezarmarea trupelor germane în București*

În seara zilei de 23 august 1944, compania a 2-a din Regimentul 6 infanterie „Mihai Viteazul”, din care făceam parte, era în serviciul de gardă, când am aflat despre înlăturarea dictaturii militarofasciste din țara noastră și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite. Întoarcerea armelor împotriva trupelor hitleriste a trezit în rîndurile noastre, ale militarilor de toate gradele, un entuziasm nestăvilit, iar noi, refugiații din Transilvania de nord știam că se apropie momentul eliberării teritoriului cedat Ungariei horthyste în 1940 și reîntoarcerii noastre acasă.

A doua zi am luat parte la atacul general împotriva trupelor germane din capitală. Compania noastră a acționat pe străzile Uranus și 13 Septembrie, unde am înfrînt cîteva grupuri de militari hitleriști, pe care i-am dezarmat și escortat la lagărul de prizonieri.

La 26 august, plutonul nostru a primit misiunea să treacă la dezarmarea militarilor germani pe strada Pasteur, din zona Școlii Superioare de Război, unde se afla Misiunea militară germană pentru armata de uscat și se purtau lupte grele încă din 24 august. Ajunși la locul stabilit, am instalat bariere. În cursul zilei, subunitatea a reținut 22 de militari germani, pe care i-a dezarmat și însoțit la lagărul înființat pentru prizonierii germani.

Spre seară, după ce a bombardat Bucureștiul în mai multe rînduri, aviația hitleristă a trecut pe deasupra noastră, mitraliind de-a lungul străzii. Gloanțele dușmane au rănit doi soldați din pluton, pe unul la picior și pe altul la umăr. Una din bombele lansate de inamic a căzut în apropierea locului unde mă aflam instalat lîngă mitralieră, împreună cu un grup de trei soldați. Când a făcut explozie, schijele m-au lovit la piciorul stîng, rănindu-mă grav.

Evacuat la spitalul militar, am fost operat. După trei luni m-au demobilizat și înapoi serviciul militar. Spre marea mea bucurie, deși eram invalid de război, m-am reîntors acasă la familie.

2. *Serg. maj. Vasile C. Bezman²: În luptele de la Jilava și București*

La 23 august 1944, cînd s-a declanșat revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, aveam gradul de elev-sergent în Școala de subofițeri activi de artilerie din Mihai Bravu.

În cursul nopții am primit ordin să ne deplasăm la București. Am pornit în marș forțat spre capitală și la ivirea zorilor ne aflam la Jilava. Din informațiile

¹ Gheorghe Breje s-a născut în 1903, în comuna Roșia, județul Bihor și domiciliază în comuna Preoteasa. În 1940, fiind concentrat, se retrace cu unitatea în țara liberă. În august 1944 era mobilizat la Regimentul 6 infanterie „Mihai Viteazul”, unitate cu care a luat parte la dezarmarea trupelor germane din București. Pentru devotamentul și curajul cu care a luptat împotriva dușmanului, sergentul Gheorghe Breje a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

² Vasile C. Bezman, născut la 15 septembrie 1920 în familia lui Costache și Elena, domiciliază în Zalău. La 2 septembrie 1942 a fost încorporat la Regimentul 3 artilerie moto. Peste un an și șase luni, la 1 septembrie 1943 este trimis la Școala de subofițeri activi de artilerie, pe care a absolvit-o la 1 septembrie 1944, cînd a fost avansat la gradul de sergent-major. Pentru faptele sale de arme săvîrșite în timpul războiului, sergentul-major Vasile Bezman a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

permise de la locuitorii comunei, comandantul școlii a aflat că în partea opusă a localității se găsesse trupe germane, dotate cu armament greu și tancuri.

Intrucit misiunea primită era să ajungem cât mai repede la București, comandantul a hotărât să atacăm din mers, cu subunități mici, forțele hitleriste din Jilava. Eu am făcut parte dintr-un pluton de pușcași, care a primit misiunea să atace flancul stâng și spatele inamicului, și pentru că eram unul dintre bunii trăgători din școală, am fost dotat cu o pușcă mitralieră.

Strecurindu-ne în formații subțiri, am ajuns în imediata apropiere a adversarului. Acesta, sesizându-ne a deschis foc cu armamentul de infanterie. Ne-am adăpostit și am declanșat și noi un foc viu. Schimbam des locul de tragere pentru a mă feri de gloanțele inamice.

Dușmanul ne-a contraatacat cu tancuri. Noi am continuat să executăm trageri asupra pistoanelor germani ce însoțeau tancurile, în timp ce o grupă de elevi viitori de tancuri s-a năpustit asupra lor cu sticle incendiare și legături de grenade. În scurt timp, cimpul de luptă s-a acoperit cu un nor de fum și praf. Două tancuri germane, cu șenilele rupte, au rămas imobilizate. Și noi am pierdut câțiva pușcași și doi pușcași-mitralieri.

Plutonul nostru a reușit să se strecoare în spatele dușmanului pentru a-i tăia retragerea, dar ne-am pomenit încercuți. În timpul acesta, comandantul de pluton, un tânăr locotenent, a fost rănit la picior. Deși rănit, ofițerul a scos pistolul de rachete, pe care l-a îndreptat pe direcția forțelor germane, și a slobozit două rachete cu câte trei stele roșii. Pe baza unui cod dinainte stabilit, acestea însemnau: Lungiți tragerea cu 300 m.

La scurt timp, artileria noastră a deschis un val de foc asupra poziției inamice, lovind în plin. Lupta a durat până în seara zilei de 24 august, când dușmanul s-a predat.

După lichidarea rezistenței germane de la Jilava, unitatea noastră s-a înconlonat, continuându-și drumul spre București. Am intrat în dispozitiv de luptă în apropiere de Facultatea de agronomie. În 25 august am luat parte la nimicirea forțelor hitleriste din zonă.

Odată cu îndeplinirea misiunii încredințate, pe la sfârșitul lunii august 1944, ne-am reîntors la Mihai Bravu. Aici, după susținerea examenului de absolvire, la 20 octombrie 1944, am fost avansat la gradul de sergent-major și repartizat la Regimentul 3 artilerie moto. Cu această unitate am luat parte la războiul antihitlerist până la 9 mai 1945.

3. Serg. maj. Teodor Gorceioa³: Din Cîșmigiu la Băneasa — Otopeni

În cursul nopții de 23/24 august 1944, Școala de subofițeri de jandarmi din Drăgășani, dislocată în București, a intrat în dispozitiv în parcul Cîșmigiu, spre strada Schitu Măgureanu, avînd la flancul stîng subunități din Regimentul de jandarmi pedestri. La comanda companiei din care făceam parte era căpitanul Emil Dop, iar la pluton — locotenentul Speteanu.

Zorii zilei de 24 august ne-au găsit la datorie. Pe la orele 10, aviația germană a început bombardamentul asupra orașului. Cu acel prilej, hitleriștii au lansat bombe în două rînduri și asupra pozițiilor noastre din Cîșmigiu. Exploziile bombelor au rănit câțiva elevi din compania căpitanului Dop.

A doua zi, am primit misiunea să ne deplasăm de urgență la Băneasa — Otopeni, pentru a lua parte la luptele împotriva grupării hitleriste concentrată în această zonă. Ajunși la locul stabilit am fost încadrați în Detașamentul de Est și am intrat în dispozitiv la Pasărea Boltași. Pe la ora prînzului am pornit spre

³ Teodor Gorceioa s-a născut la 18 ianuarie 1923, în comuna Tătăruș, județul Iași și domiciliază în Șimleu Silvaniei. A urmat cursurile Școlii de subofițeri de jandarmi din Drăgășani, pe care a absolvit-o la sfârșitul lunii iulie 1944. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane din București și împrejurimi, unde a fost rănit. Pentru faptele de arme săvîrșite în luptă, el a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

vest, pe direcția Tunari, pentru a ataca o subunitate germană dispusă pe teren, la 1 km în fața noastră. Cînd ne-am apropiat de poziția inamicului, acesta ne-a primit cu foc de infanterie. Ne-am oprit, adăpostindu-ne la repezeală. Apoi am răspuns cu foc. Îmbinînd focul cu mișcarea ne-am apropiat de poziția inamică. Folosind grenadele am pătruns în liniile dușmane, unde, prin lupte corp la corp, am reușit să nimicim rezistența germană.

Urmărind adversarul în retragere spre Fortul Tunari, am purtat lupte grele împotriva acestuia, care se apăra cu înverșunare. Pe timpul luptelor, gloanțele mitralierelor hitleriste i-au lovit mortal pe elevii Mircea Achim și Telescu, din plutonul meu.

La 26 august, luptele au reînceput dis-de-dimineață. Inamicul se apăra cu îndărătnicie în zona Fortului Tunari. Atacat în mai multe rînduri, adversarul continua să reziste, producîndu-ne pierderi în oameni. Pentru a se evita asemenea situații, din ordinul căpitanului Dop, plutonul nostru a atacat de front, în timp ce plutonul 3 s-a infiltrat în flancul poziției inamice. Atacat din două părți, dușmanul a fost zdrobit și zona Tunari eliberată. La asaltul inamicului din fort, un glonț m-a rănit grav la umăr.

După cucerirea obiectivului, am fost dus la Spitalul de campanie nr. 404, unde mi s-a făcut operație. Peste două luni, cînd rana s-a vindecat, am fost avansat la gradul de sergent-major și repartizat la o unitate din Brăila.

4. Elev-plutonier Ioan D. Marcovschi⁴: În luptele de la Otopeni și Băneasa

După absolvirea școlii militare de ofițeri de rezervă, am fost avansat la gradul de elev-plutonier și repartizat la Regimentul 24 infanterie din Tecuci, din Divizia 21 infanterie, dislocat în comuna Caravaneți, județul Teleorman, unde am instruit tineri din contingentul 1945.

În noaptea de 23/24 august 1944, unitatea a fost încadrată în zona operativă Băneasa — Otopeni. De-abia ajunși pe poziție, în dimineața zilei de 26 august, am primit misiunea de a dezarma forțele hitleriste aflate pe aeroportul Otopeni, care aveau în dotare artilerie, tancuri și aviație.

Eu comandam un pluton antitanc. La orele 5 dimineața am pornit la atac. Inamicul răspunde cu foc intens. Se înaintează greu. Ne fixăm la teren. Reluăm atacul în mai multe rînduri, dar de fiecare dată gloanțele dușmane ne obligă să ne adăpostim. A doua zi continuăm lupta. Dușmanul introduce în acțiune tancurile. Grupa noastră de vînători de care de luptă intră în acțiune. Aceștia reușesc să incendieze două tancuri inamice. În sprijinul nostru vine o subunitate de tancuri. Pe aeroportul Otopeni se încinge o luptă crîncenă. Cu plutonul de sub comanda mea reușesc să pătrund în dispozitivul inamic. Prin asalt la baionetă nimicim rezistența trupelor hitleriste. Acolo am capturat mai mulți prizonieri, armament și muniții.

Pe timpul luptelor din cei 45 de ostași ai plutonului, mai rămăsesem 30. Cei-luți erau morți și răniți.

La 27 august primim o nouă misiune: să participăm la acțiunea de nimicire a inamicului aflat pe aeroportul militar Băneasa și în pădurea cu același nume.

De îndată am intrat în dispozitiv și la semnalul stabilit — o rachetă cu cinci stele galbene — am deșuat la atac. Înaintăm prin salturi scurte. Adversarul deschide un foc puternic de arme automate. Intră în luptă și artileria și aviația. Proiectilele șuieră neîncetat pe deasupra noastră. Exploziile zguduie văzduhul și pămîntul. Deasupra pădurii Băneasa au fost lansate butoaie cu benzină și saci

⁴ Ioan D. Marcovschi din Șimleu Silvaniei este al nouălea copil al familiei lui Dumitru și Olga Marcovschi. Refugiați în țara liberă, patru feciori din familia Marcovschi s-au înrolat în armată și au luat parte la războiul antihitlerist. Repartizat la Regimentul 24 infanterie, elevul-plutonier Ioan Marcovschi a participat la luptele pentru dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției. Pentru eroismul și curajul cu care a luptat în război, el a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

cu grenade. Copacii au luat foc. Incendiul se întinde. Inamicul, asaltat din toate părțile, suferind mari pierderi umane și materiale, capitulează.

În toul luptelor am fost rănit de mai multe schije la abdomen și coloana vertebrală. În sprijinul meu a venit sergentul Ștefan Moldovan, care împreună cu doi soldați din plutonul de sub comanda mea, au reușit să mă evacueze, într-o foaie de cort, pînă la ambulanță.

Pe cînd mă aflam într-un spital din București pentru tratament, pe la sfîrșitul lunii noiembrie 1944 mi s-a adus la cunoștință că în salonul de-alături se găsește internat și fratele meu mai mic, Teodor, al zecilea copil din familie, care pierduse piciorul drept în luptele de pe Tisa, lîngă localitatea Tokaj.

După doi ani de spitalizare și încorsetat cu un brîu de fier m-am reîntors acasă, pe pămîntul Sălajului eliberat.

5. *Fruntaș Ambrozie Moldovan⁵: Dezarmarea unei subunități germane la Străulești*

La 23 august 1944 eram militar în termen la Bateria 296 din Regimentul 4 artilerie a.a. și ne aflam în București, cantonați în barăci, cu misiunea de observatori aerieni. În apropiere de noi, la vreo 200 m se găsea cantonată o subunitate germană, care avea un efectiv de 150 oameni, și îndeplinea aceeași misiune pentru comandamentul lor.

În noaptea de 24 august 1944, am primit ordin să-i dezarmăm pe hitleriști.

După ce comandantul bateriei a stabilit pozițiile de plecare la atac și misiunile fiecărui pluton, am intrat în dispozitiv. La adăpostul întinericului, ne-am săpat gropi individuale profil normal. Cînd s-au ivit zorile, am deschis foc asupra pozițiilor dușmane. Hitleriștii au răspuns imediat cu foc vehement. Ai noștri i-au somat să se predea, dar comandantul subunității germane a refuzat.

Pe la orele 9 am pornit la atac. Focul dușman ne-a secerat rîndurile, rîndind mai mulți soldați. Ne-am adăpostit la teren. Cu ajutorul lopeților am săpat mici adăposturi. A intervenit aviația inamică, care ne-a mitraliat și a lansat cîteva bombe asupra pozițiilor noastre.

Luptele au continuat și în 25 august. La orele 10, am trecut la asalt. Acoperiți cu foc puternic de mitraliere, am pătruns în dispozitivul german, obligîndu-i să se predea.

În timpul luptelor o schijă de bombă m-a rănit. După capitularea dușmanului m-am prezentat la punctul de prim-ajutor, de unde am fost trimis pentru internare la Spitalul militar București. Peste două săptămîni m-am reîntors la unitate.

6. *Elev-sergent Sabin Damian⁶: În luptele de la Fortul Chiajna*

În seara zilei de 23 august 1944 — pe cînd eram elev în Școala sanitară din București — și mă aflam cu plutonul în serviciu de gardă la Depozitul de muniții dislocat în Fortul Chiajna, am ascultat la radio comunicatul în legătură cu ieșirea României din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste.

⁵ Ambrozio Moldovan din Jibou, în octombrie 1940 a fost încorporat la armata ungară, la Regimentul 21 artilerie de cîmp. La 1 septembrie 1942, pe cînd se afla în concediu el s-a refugiat în România, unde a fost mobilizat la Regimentul 4 artilerie antiaeriană. Cu această unitate, fruntașul Ambrozio Moldovan a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național. Pentru devotamentul și curajul cu care a luptat în război, el a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

⁶ Sabin Damian din Ilcanda este asistent principal la farmacia din localitate. În septembrie 1940, pe cînd era ucenic tipograf în Dej, patronul l-a concediat. Se refugiază în România, unde activează ca muncitor la diferite întreprinderi. În martie 1942 a fost încorporat la Regimentul 3 vînători de munte cu garnizoana în Tîrgoviște. În primăvara anului 1944 este trimis la școala sanitară din București. Cu această unitate a luat parte la luptele pentru dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției. Pentru bărbăția și eroismul cu care a luat parte la lupte, elevul sergenet Sabin Damian a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

Imediat s-a dat alarma și s-a dublat paza. Subunitățile au ocupat poziție de luptă în jurul fortului. Peste noapte a fost liniște. Noi însă n-am închis un ochi. A doua zi, pe la orele 6 dimineața, obiectivul nostru a fost atacat de un detașament german, de tăria unui batalion. Inamicul, care intenționa să pună stăpânire pe fort și pe muniție, ne-a încercuit și a deschis un foc viu împotriva noastră. Adăpostiți în gropi individuale, am răspuns cu foc de pușcă și arme automate. Timp de trei zile, plutonul nostru, alcătuit din elevi sanitari, a rezistat atacurilor dușman. La 26 august ne-a venit în sprijin un batalion de roșiori. Subunitățile de călăreți le-au blocat hitleriștilor căile de retragere, după care au trecut la atac general, provocându-le o serie de pierderi în oameni, morți și răniți.

Văzînd că n-are scăpare, inamicul a trimis parlamentari, care au cerut să li se dea voie să se retragă la sud de Dunăre. Ofițerii noștri le-au cerut să depună armele. După un sfert de oră de tratative, parlamentarii au fost reținuți, doar unul singur i s-a dat drumul să plece la unitatea germană, cu ordinul de capitulare. Peste o jumătate de ceas, la inamic s-au ridicat steaguri albe. Apoi mili-tarii germani au ieșit din adăposturi și s-au predat.

Cu aceasta, în zona Chiajna s-a restabilit liniștea.

Pe la mijlocul lunii septembrie 1944, am fost repartizat sanitar la Divizia 8 cavalerie, cu care am făcut întreaga campanie.

Mi-amintesc că pe la sfîrșitul lunii martie 1945, cînd se dădeau luptele la Bansa Bystrica, mă aflam la marginea unei păduri cu o căruță. Tocmai cînd voiam să pornim spre postul de prim-ajutor, am fost atacați cu rafale de mitraliere de la inamic, care era instalat pe niște înălțimi.

De îndată ne-am retras în pădure și am pus mîna pe arme, deschizînd foc. Pentru a-l deruta pe adversar, schimbam mereu poziția de tragere. În felul acesta, am reușit să salvăm viața răniților.

Pentru felul cum mi-am făcut datoria pe front, am fost decorat cu medaliile „Virtutea Militară”, „Bărbăție și credință” și „Meritul sanitar”.

7. Fruntaș Vasile V. Crișan⁷: Acțiunea din pădurea Rîioasa

La 23 august 1944 eram elev la Școala militară de maiștri mecanici de rezervă din București, cantonată în comunele Poiana Mică și Poiana Mare, județul Dimbovița.

În seara acelei zile, plutonul din care făceam parte se afla în serviciul de gardă. La scurt timp după orele 22, a intrat în corpul de gardă ofițerul de serviciu, locotenent Nicolae Neculce, comandantul meu de pluton, și ne-a dat alarma. A luat o grupă de elevi echipată de luptă, între care eram și eu, și ne-a dus într-o clădire alăturată, unde se aflau cazați zece instructori, ofițeri și subofițeri germani. Am intrat în camere și i-am arestat.

A doua zi, 24 august, școala a primit ordin să dezarmeze o formațiune hitleristă, cantonată în pădurea Rîioasa, de pe șoseaua București — Pitești. Ne-am încolonat și am pornit să îndeplinim misiunea ordonată. Apropiindu-ne de pădure, ne-am desfășurat pentru luptă și am intrat în dispozitiv.

La refuzul hitleriștilor de a se preda, am deschis foc asupra lor. Fără întîr-zire, și ei au ocupat poziție de luptă, răspunzînd cu foc de puști și arme auto-

⁷ Vasile N. Crișan s-a născut la 4 noiembrie 1923 în comuna Aghireș și domiciliază în Zalău. În august 1941 se refugiază în România, stabilindu-se la Timișoara, unde urmează cursurile școlii de construcții arhitectură. La 1 noiembrie 1943 este încorporat și repartizat la Batalionul 5 instrucție și reparații auto Timișoara. În primăvara anului 1944 este trimis la Școala militară de maiștri mecanici de rezervă din București. Cu această unitate a luat parte la luptele pentru dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției. În perioada următoare, a activat la atelierele de reparații mașini de luptă — autocamioane și tancuri — pînă la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial în Europa. Pentru contribuția adusă la înfrîngerea fascismului, fruntașul Vasile Crișan a fost decorat cu medalia, „Eliberarea de sub jugul fascist”.

mate. De ambele părți au căzut mai mulți morți și răniți. Luptele au durat pînă după amiază, cînd forțele germane au capitulat.

8. Soldat Gheorghe Cormoș⁸: *În luptă cu aviația inamică la Joița, lângă București*

După nimicirea forțelor germane din București și împrejurimi, la 30 august 1944 Regimentul 4 artilerie a.a. a părăsit capitala, îndreptîndu-se spre Ploiești, pentru a lua parte la luptele împotriva trupelor inamice. Eu făceam parte din bateria comandată de locotenentul Ovidiu Sudorescu, secția sublocotenentului Laurențiu Cupșa.

Cînd am ajuns în comuna Joița și-au făcut apariția opt avioane grele germane de bombardament. Imediat am ocupat poziție de tragere, deschizînd foc asupra lor. Dușmanul ne-a observat și s-a năpustit asupra dispozitivului nostru, lansînd bombe și trăgînd rafale de mitraliere. Pe cînd salvele noastre încadrau formația inamică, explodînd undeva, deasupra lor, una dintre bombe a căzut în mijlocul poziției. Schizele acestora l-au ucis pe sergentul-major Dumitru Pop și i-au rănit grav pe caporalul Ioan Mică și soldatul Gheorghe Mureșan. Noi am izbutit să lovim unul din aparatele hitleriste, care a luat foc.

La scurt timp, formația de avioane germane a revenit și din nou ne-a mitraliat și bombardat. Am deschis foc imediat. Tunul comandat de sergentul Gheorghe Sereanu a lovit un avion inamic, care s-a prăbușit. Cîteva bombe au căzut în pozițiile de tragere, iar schizele l-au lovit în urmă pe soldatul Traian Matei și în piept pe soldatul Constantin Enache.

Cînd a revenit pentru a treia oară, bateriile le-au prins în snopul proiectilelor. Un avion dușman a luat foc, iar altele două, lovite mai ușor, s-au îndepărtat. Și de această dată, gloanțele și schizele dușmane ne-au produs pierderi. Astfel, o rafală de mitralieră i-a ciuruit pieptul caporalului Cornel Durlăscu, iar cîteva schize m-au lovit pe mine la cap, omoplat și picioare.

Apoi, regimentul s-a încolonat, continuînd drumul spre Ploiești. Cei doi morți au fost înhumăți în comuna Joița, iar noi cei cinci răniți — transportați la spitalul din București. După ce am fost operat, am stat două luni în convalescență pînă m-am vindecat. Pe la începutul lunii noiembrie, am plecat la unitate pe frontul din Ungaria.

9. Soldat Nicolae Cristea⁹: *În zona Tăndărei — Gura Ialomiței*

În noiembrie 1939 am fost concentrat la Regimentul 2 infanterie fortificații, cu garnizoana în Marghita și repartizat la compania a 2-a, în plutonul comandat de sublocotenentul Popîrda.

După Dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care Transilvania de nord a fost cedată Ungariei horthyste, unitatea noastră a primit ordin să se imbarce în tren cu destinația Nămolosa. Eu am refuzat să rămîn în teritoriul cedat și am plecat cu unitatea. Cînd am ajuns în gara Ciucea, am ieșit la raportul comandantului, cerîndu-i voie să mă duc pînă acasă la familie pentru cîteva ore. Voiam să-mi văd părinții și frații, care rămîneau sub ocupația străină. Obținînd aprobarea, m-am îndreptat spre locul natal. A doua zi am revenit în gara Ciucea, de unde am luat trenul spre nouă garnizoană.

⁸ Gheorghe Cormoș din Aluniș, în septembrie 1942 se refugiază în România, iar în iunie 1943 este încorporat la Regimentul 4 artilerie a.a. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei. Pentru devotamentul și eroismul cu care a luptat în război, soldatul Gheorghe Cormoș a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

⁹ Nicolae Cristea, fiul lui Teodor și Ileana, s-a născut la 6 octombrie 1916, în comuna Boianu Crasnei. După dezarmarea trupelor germane aflate pe teritoriul național, el a participat la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord. Pentru faptele-i de arme, a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

În august 1944, cînd s-a dezlănțuit revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, mă aflam la partea sedentară a Detașamentului 121 infanterie fortificații și am luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste. Astfel, în 25 august, în zona Tăndărei — Gura Ialomiței am capturat personalul unui tren militar german încărcat cu tunuri și alte materiale de război. Iar în ziua următoare am dezarmat o coloană hitleristă care încerca să se retragă spre Bulgaria.

10. Soldat Vasile Antal¹⁰: Dezarmarea trupelor germane în zona Oltenița

La 23 august 1944, cînd s-a declanșat revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, eu făceam parte din Regimentul 3 grăniceri, compania 4 Oltenița, și eram în serviciul de pază pe frontieră.

În cursul zilei de 25 august, compania noastră a primit misiunea să se deplaseze pe malul Dunării și să dezarmeze cele două companii de militari germani, ce se aflau cazate în niște barăci construite pe mal, în Oltenița. Imediat, ne-am deplasat la obiectiv. Cînd am ajuns acolo era mare forfotă la barăcile ocupate de hitleriști. Noi am încercuit zona, după care militarii germani au fost somați să depună armele. Aceștia n-au voit să se supună, deschizînd foc împotriva noastră. Noi ne-am adăpostit pe teren și am răspuns cu foc. Dușmanul, ocupînd poziție, a continuat să tragă asupra noastră. Duelul de foc a continuat timp de o jumătate de oră. Între timp, în sprijinul nostru au venit două companii de infanterie din oraș. Atacînd mereu, am restrîns cercul de foc în jurul adversarului, care se apăra cu înverșunare.

Către prînz, am trecut la atacul general. Subunitățile de pușcași au declanșat un foc puternic din toate părțile asupra adversarului. Gloanțele au ciuruit pereții barăcilor, producînd pierderi în rîndurile inamicului. Sub acoperirea focului armelor automate și al grenadelor, am asaltat pozițiile dușmane. Cîțiva ostași au pătruns într-una din clădiri. Prin lupte corp la corp, aceștia au creat o breșă în sistemul de apărare inamic. Apoi am pătruns și noi în interior și, prin lupte violente, am reușit să nimicim rezistența dușmană.

La 26 august, unele formațiuni germane din zonă au încercat să treacă Dunărea în Bulgaria, atacînd pichetul de grăniceri de la Chiselet. Compania noastră a fost trimisă în sprijinul grănicerilor de la Chiselet, precum și alte trei companii de infanterie din oraș. Formațiunile hitleriste au fost încercuite și, prin lupte de o mare intensitate, sile s-au depună armele. Atunci am capturat 610 militari germani, dintre care 30 ofițeri și 200 vagoane cu muniție și alte materiale de război.

În zilele următoare, pînă la 1 septembrie, am cutreierat orașul și împrejurimile Olteniței, dezarmînd aproape zilnic grupuri de militari hitleriști din armata de uscat și marină, împiedicîndu-i astfel să treacă la sud de Dunăre.

11. Soldat Nicolae Bojan¹¹: Acțiunile de pe insula Ada Kaleh

Din cauza asupririi naționale, la 26 martie 1941 am părăsit casa părintească și, împreună cu alți patru tineri de vîrsta mea, m-am refugiat în țara liberă. Stabilit la Predeal, am muncit la calea ferată pînă la 10 octombrie 1942, cînd m-am prezentat la Cercul de recrutare Deva pentru încorporare.

Repartizat la Detașamentul 194 infanterie din Orșova, am făcut parte din compania a 5-a, dislocată la Virciorova, comandată de locotenentul Simcilescu.

¹⁰ Vasile Antal s-a născut în 1923 și este muncitor ceasornicar în Șimleu Silvaniei. În martie 1941 se refugiază în România iar în aprilie 1945 este încorporat la Regimentul 3 grăniceri. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției. Pentru curajul și eroismul cu care a participat la această acțiune, soldatul Vasile Antal a fost decorat cu medalia Eliberarea de sub jugul fascist.

¹¹ Nicolae Bojan, fiul lui Teodor și Maria, s-a născut în 1919, în comuna Cizer și a decedat în 1982. Pentru faptele sale de arme săvîrșite în războiul antihitlerist, a fost decorat cu medalia Eliberarea de sub jugul fascist.

La 23 august 1944, cînd s-a declanșat revoluția de liberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, plutonul 1, din care făceam parte, asigura paza insulei Ada Kaleh.

În cursul nopții de 23/24 august am primit ordin să dezarmăm formațiunea germană ce staționa pe insulă. Imediat ne-am pus în mișcare spre obiectiv, unde am ocupat poziție de luptă. Răspunzînd negativ somației noastre de a se preda, am deschis foc asupra hitleriștilor. Aceștia, la rîndul lor, au răspuns cu foc. Spre ziuă am trecut la asalt, obligîndu-l pe inamic să capituleze.

Peste patru zile, în dimineața de 28 august, adversarul de pe malul sudic a atacat insula cu forțe superioare numericește, reușind să ocupe un mic cap de pod. Fără a-i da răgaz să se amplaseze la teren, noi am trecut la contraatac. Sub acoperirea unui foc intens de mitraliere, ne-am apropiat de dispozitivul dușman. La semnalul locotenentului Simcilescu — care venise pe insulă — am trecut la asalt. Năpustindu-ne fulgerător asupra pozițiilor germane, am aruncat grenadele. După explozia acestora, ne-am croit drum cu baloneta și patul armei, nimicind forțele inamice. La orele 17,15 rezistențele germane din insula Ada Kaleh au fost nimicite și capturate, insula fiind eliberată.

Pe timpul luptei au căzut mai mulți morți și răniți. Eu am fost lovit de un glonț dușman la picior.

12. *Sergent Teodor Ințe¹²: La rafinăria „Astra Română” din Ploiești*

La 23 august 1944, făceam parte din Regimentul 90 infanterie, aveam gradul de sergent și comandam o grupă de mitraliere din compania a 2-a, dislocată în orașul Ploiești.

Seara am ieșit în oraș. La un moment dat am auzit, undeva, în spate, tro-păitul patrulilor S.S. Alergau pe străzile orașului. Nu știam ce s-a întîmplat. La restaurantul Luzana, deschis numai pentru ofițerii germani, muzica răzbătea afară, pe străzi. Tocmai cînd treceam pe acolo, orologiul din fața poștei a bătut de unsprezece ori. La scurtă vreme, ofițerii hitleriști au părăsit în grabă localul.

Imediat am plecat și eu în fugă la subunitate. Pe cînd am ajuns, deja se dăduse alarma. Mi-am ocupat locul în formație.

În cursul nopții am primit ordin să dezarmăm postul german de pază de la rafinăria Astra Română. La adăpostul întinericului m-am deplasat cu grupa la obiectiv și am ocupat un dispozitiv de luptă. În zorii zilei de 24 august am pornit la atac. Prin acțiuni energice, după două ore de luptă, am reușit să înfrîngem rezistența inamicului de la rafinărie, capturînd 9 prizonieri și două tunuri anti-aeriene.

13. *Soldat Ioan Duma¹³: La postul de radio Bod*

La 26 martie 1941, am părăsit vatra părintească și m-am refugiat în România, stabilindu-mă la Brașov. Timp de doi ani și șapte luni am muncit la diferite întreprinderi.

¹² Teodor Ințe s-a născut în comună Dragu. În luna septembrie 1940 se refugiază în România, iar în martie 1943 este încorporat la Regimentul 90 infanterie. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei pînă la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial în Europa. Pentru curajul și eroismul dovedite pe timpul luptelor, sergentul Teodor Ințe a fost distins cu medaliile Bărbăție și credință clasele 2 și 3 și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

¹³ Ioan Duma, fiul lui Toader și Maria, s-a născut în 1922, în comuna Cizer. După luptele de la postul de radio Bod, el a luat parte la bătăliile pentru eliberarea Transilvaniei de sub ocupația fascistă, fiind rănit la Oarbă de Mureș. Pentru faptele sale de arme, a fost decorat cu medaliile „Bărbăție și credință” clasa 3 și „Eliberarea de sub jugul fascist”. A încetat din viață în 1982.

Pe la începutul lunii octombrie 1943 am fost chemat la Cercul de recrutare Deva pentru încorporare și repartizat la Regimentul 89 infanterie.

Cînd s-a declanșat revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, cu mă aflam cu subunitatea în gardă pentru paza postului de radio Bod. În dimineața zilei de 24 august am fost atacați prin surprindere de un detașament hitlerist numeros, adus cu autocamioane pentru a pune stăpînire pe postul de radio și a-l folosi în interesul Germaniei fasciste.

Somați să ne predăm, comandantul companiei a refuzat. Chemat pentru tratative de către ofițerul german comandant, care și-a dat cuvîntul de onoare că nu-l va reține, acesta a trecut dincolo de poartă. Dar cum ofițerul a refuzat din nou să predea postul de radio, hitleriștii l-au reținut și, sub amenințarea pistolelui, l-au obligat să pășească spre poartă, ei venind în urma acestuia, folosindu-l drept scut.

Noi stăteam cu degetul pe trăgaci. În momentul cînd comandantul de companie s-a apropiat de intrare, acesta ne-a strigat: Trageți băieți! și s-a trîntit la pămînt. De îndată, am deschis foc asupra hitleriștilor care-l escortau pe ofițer, lovindu-i mortal. În timpul acesta, comandantul companiei a izbutit să reîntre în dispozitivul subunității și să conducă mai departe acțiunea acesteia.

Lupta a durat pînă seara, cînd ne-au venit în sprijin o subunitate de vînători de munte și o companie de infanterie. Cele două subunități i-au încercuit pe hitleriști și, după o luptă foarte îndîrjită, i-au obligat să se predea.

14. *Serg. maj. T. R. Ioan G. Tempe¹⁴. Capturarea formațiunii germane de la postul de radio Bod*

Am făcut parte din Batalionul 2 vînători de munte cu garnizoana în Brașov, unde îndeplineam funcția de plutonier de companie.

La 24 august 1944, compania noastră a primit ordin să acționeze în sprijinul unei subunități din Regimentul 89 infanterie, care apăra postul de radio Bod, atacat de o formațiune hitleristă. În după amiaza zilei, cînd am ajuns la obiectiv, acolo se dădeau lupte puternice între ostașii români și inamic, care încerca să pună stăpînire pe postul de radio.

Imediat am ocupat poziție de luptă la flancul stîng al adversarului, iar în spate și flancul drept erau dispuse alte subunități de cavalerie și infanterie. Spre seară, realizînd încercuirea formațiunii germane, am pornit la atac. Mitralierele și puștile-mitraliere au revărsat un foc puternic asupra pozițiilor hitleriste. Gloanțele loveau nemilos liniile dușmane, obligîndu-l pe adversar să stea adăpostit. Sub acoperirea focului propriu, noi am înaintat spre dispozitivul inamic. Adversarul a ripostat cu foc violent de arme automate. Ploaia de plumb ne-a rărit rîndurile. Lîngă mine a căzut soldatul Ioan Niculescu, de loc din Ialomița, secerat de o rafală de mitralieră. Gloanțele dum-dum, folosite de inamic, pur și simplu l-au tăiat în două pe la mijloc. Ne-am adăpostit la rezezeală, aruncîndu-ne la pămînt. Peste cîteva minute, cînd focul s-a mai rărit, am reluat înaintarea, tirîș. Cînd ne-am apropiat la cca 100 m de pozițiile dușmane, am deschis foc cu tot armamentul. Din nou adversarul ripostează vehement. Și de această dată, gloanțele inamice ne produc pierderi. În timpul atacului, un plumb dușman l-a lovit

¹⁴ Ioan G. Tempe s-a născut și domiciliază în Șimleu Silvaniei. În 1940 se refugiază în România, iar în 1941 este încorporat la Batalionul 2 vînători de munte din Brașov, din Divizia 1 munte. În primăvara anului 1942 este trimis la școala de subofițeri, pe care a absolvit-o la 1 mai 1944, cînd i se acordă gradul de sergent-major. Reîntors la batalion, cu această unitate el a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național al Ungariei și Cehoslovaciei pînă la încheierea victorioasă a celui deal doilea război mondial în Europa. Pentru curajul și eroismul cu care a luptat în război, sergentul-major T. R. Ioan G. Tempe a fost distins cu medalia „Eliberarea de sub yulul fascist”.

În cap pe soldatul Nicolae Bădeanu, de loc dintr-un sat de pe Meseș, un făcău cît un munte, crăpîndu-i țeasta.

Dînd atac după atac, am ajuns în imediata apropiere a adăposturilor inamice. Apoi am pornit la asalt. Lovit puternic din exterior, precum și din interior de către ostașii care asigurau paza postului de radio, dușmanul, după ce a pierdut mai mulți oameni, morți și răniți, a fost silit să capituleze.

După această acțiune, batalionul nostru a participat la luptele pentru eliberarea zonei și a orașului Sfîntu Gheorghe.

15. Soldat Ioan Turcaș¹⁵: În luptele din zona Brașov

La 8 mai 1941, mi-am părăsit locul natal, refugiindu-mă în România, împreună cu Ioan Țirlea, Ioan Crișan și Ioan Lupu. Timp de trei ani am muncit la diferite fabrici din Brașov.

Pe la începutul lui aprilie 1944 am fost chemat la Cercul de recrutare Brașov, iar la 20 mai — încorporat și repartizat la Regimentul 89 infanterie, cu reședința în orașul de sub Timpa.

Încadrat la compania 7, în plutonul 2, de sub comanda sublocotenentului Aluncanu, am făcut perioada de instrucție pînă la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Începînd cu noaptea de 23/24 august 1944, unitatea noastră a participat la operațiunea de dezarmare a trupelor germane din oraș și împrejurimi, precum și la acțiunea de a împiedica forțele horthyste de la Sfîntu Gheorghe și cele hitleriste de pe Valea Prahovei să se unească și să se grupeze la Brașov.

În cursul nopții de 23 august, la orele 22,40 s-a dat alarma. Ne-am adunat în grabă de la locul stabilit, gata de luptă. O parte din companie a fost trimisă pentru întărirea gărzilor de la Uzinele „Astra” și „Metrom”. Plutonul nostru a primit ordin să facă paza palatului telefoanelor. Imediat ne-am deplasat în pas alergător spre centrul orașului. Ajunși lîngă palatul telefoanelor, l-am înconjurat, capturînd 42 de hitleriști. În dimineața zilei de 24 august, am fost atacați de o formațiune germană de tăria a două plutoane, care încerca să pătrundă în clădire. Cu focul armelor am apărut obiectivul încredințat, obligîndu-l pe inamic să se retragă.

La 25 august, data pînă cînd trupele hitleriste din Brașov au fost dezarmate, am primit ordin să pornim spre Prejmer, pentru a elibera gara ocupată de dușmani. Pentru a ajunge mai repede, ni s-a pus la dispoziție un camion. În apropierea gării Prejmer am ocupat poziție de luptă. Hitleriștii ne-au primit cu foc viu de arme automate. Noi am răspuns imediat. Dușul de foc a durat cîteva ore. Spre seară, suferind pierderi însemnate, subunitatea germană a încercat să se retragă. În sprijinul nostru a venit o companie de infanterie. Pînă între două focuri, inamicul a capitulat.

În zilele următoare, am continuat luptele pe direcția Doboi de Sus — Sfîntu Gheorghe. Pe timpul unui atac de la liziera de sud-est a orașului Sfîntu Gheorghe, în ziua de 8 septembrie 1944, un glonț dușman m-a rănit la picior.

Pentru faptele de arme săvîrșite în timpul luptelor am fost decorat cu medaliile „Bărbăție și credință” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

16. Soldat Teodor Pavel¹⁶: În luptele din Țara Bîrsei

La 10 octombrie 1942 am fost concentrat în armata maghiară și repartizat la Regimentul 1 infanterie din garnizoana Budapesta. Peste șase luni, după perioada de instrucție, am fost trimis pe frontul de răsărit. Rănit la picior, am revenit în țară, pentru ca în martie 1944 să fiu trimis din nou pe front.

¹⁵ Ioan Turcaș, fiul lui Ioan și Ana, s-a născut la 14 februarie 1923, în comuna Cizer.

¹⁶ Teodor Pavel, fiul lui Gheorghe și Ana, s-a născut în 1907, în comuna Bolanu Crasnei și a decedat în 1981.

Pe cînd eram în refacere, la 14 aprilie 1944, împreună cu încă șase soldați români din companie, am hotărît să părăsim frontul și să trecem granița în România. Seara, după lăscarea întinericului, am ieșit din cantonament, îndreptându-ne spre spatele frontului. Pe drum ne-am întîlnit cu o subunitate germană. Hitleriștii ne-au reținut și socotindu-ne dezertori ne-au scos la marginea unei localități pentru a ne împușca. Cînd s-a tras asupra noastră, ne-am prăbușit la pămînt. Ceilalți șase fuseseră loviți mortal. Eu însă am fost împușcat cu patru gloanțe în picior și alte trei în mină.

Crezînd că am murit cu toții, și fiind grăbiți, nemții ne-au lăsat acolo, urmînd ca sătenii să ne înhumeze. După plecarea hitleriştilor, m-am tîrît pînă la o casă din apropiere. Acolo mi s-a dat apă și primele îngrijiri medicale de către o femeie. Peste cîteva zile m-am dus la un spital, unde am fost tratat timp de peste două luni.

Trimis acasă pentru convalescență, la 12 iulie 1944 am trecut granița în România, pe la Bologa — Săcuieu, înrolîndu-mă voluntar în Regimentul 89 infanterie. Cu această unitate am luat parte la dezarmarea trupelor germane din Brașov și împrejurimi, în perioada 24—31 august 1944; și la eliberarea Transilvaniei de nord de sub ocupația fascistă — în etapa următoare.

17. Soldat Paul Abrudan¹⁷: Dezarmarea trupelor germane la Codlea

Ziua de 23 august 1944 a trecut în liniște. Noi am ieșit, ca de obicei, la cîmpul de instrucție, situat la marginea orașului, iar după masă, în cantonament, ne-am curățat armamentul și tehnica din dotare. Seara, tocmai cînd eram pe punctul de a ne culca, am auzit comunicatul transmis la postul de radio, prin care se aducea la cunoștința poporului român că guvernul lui Antonescu a fost arestat, iar România a rupt alianța cu Germania nazistă, alăturîndu-se coaliției antihitleriste.

Ca la o comandă, ne-am echipat în grabă și, gata de luptă, ne-am deplasat în pas alergător la sediul comandamentului. Rînd pe rînd au sosit celelalte grupe, ofițerii și subofițerii. Cu aceasta a început și pentru noi starea de alarmă, care avea să dureze pînă la încheierea celui de-al doilea război mondial în Europa, în mai 1945, cînd, înfrîntă, Germania hitleristă a capitulat necondiționat.

Încă în cursul nopții, după ce a fost distribuită muniția și s-au dat misiuni subunităților, am intrat în dispozitiv de luptă, care pe cît era de simplu, pe atîta s-a dovedit de eficient.

Cunoscut fiind faptul că trupele germane în retragere din zona Brașovului vor încerca să se îndrepte pe itinerarul Codlea — Bod, înspre Transilvania de nord, cedată la 30 august 1940 Ungariei horthyste prin Dictatul de la Viena, dispozitivul nostru de luptă era organizat de-a lungul șoselei, chiar în centrul localității, în așa fel ca efectivele noastre, destul de reduse, să fie în măsură a le opri și dezarma pe cele inamice. Noi, grupele de infanteriști, ne-am săpat adăposturi în cele două șanțuri care îmbrățișau șoseaua asfaltată, pe o lungime de 400—500 m, avînd și cîte 4—5 puști-mitraliere de fiecare parte. În fața cazarmii Divizionului 8 tunuri munte, șoseaua a fost baricadată, iar în spatele întăriturilor s-au instalat două tunuri de 57 mm și două aruncătoare de mine. Pe șosea, în fața baricadei se aflau postări trei soldați și un ofițer, iar mai în față la 100—150 m, un sergent. Acesta din urmă a fost ales dintre voluntarii, care cunoșteau limba germană.

Sergentul — înarmat cu automat și grenade — avea un fanion, cu care trebuia să dea semnalul de oprire coloanelor germane ce s-ar fi apropiat de după

¹⁷ Paul Abrudan, fiul lui Ioan și Sava, s-a născut la 23 octombrie 1927, în comuna Cizer. La 2 octombrie 1942, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiat în țara liberă. În august 1944 era soldat în Regimentul 89 infanterie, cu reședința în Brașov; subunitatea din care făcea parte se afla dislocată la Codlea. În perioada următoare a luat parte la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord, a Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru devotamentul și abnegația cu care a luat parte la război, a fost distins cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

cotul ce îl făcea șoseaua în dreptul unei frizerii. După oprire, hitleriștii trebuiau dezarmați și îndrumați să intre în curtea cazărzii Divizionului 8 tunuri munte, de unde orice posibilitate de scăpare era exclusă. Cazarma, avind forma unui patralater, era înconjurată de clădiri cu etaj, la geamurile cărora se găseau ostași înarmați cu puști și automate, precum și două puști-mitraliere în spatele porții de la intrare. Mai departe, până la marginea localității au fost trimiși cercetași care trebuiau să anunțe apropierea coloanelor dușmane.

În ziua de 26 august, în jurul orelor 17,30 și-au făcut apariția pe șosea primele trei mașini germane, un autoturism și două autocamioane. La semnalul sergentului, au oprit. Între ofițerii din autoturism și sergentul român s-a încins o discuție tot mai aprinsă. Hitleriștii nu voiau nici să coboare din mașină și nici să predea armele. Atunci noi am început să ne arătăm din șanturi și să tragem focuri în aer. Vižiutul gloanțelor i-a determinat pe nemți să se predea.

Peste vreo cincizeci de minute s-a apropiat de noi o nouă coloană de 31 căruțe germane, încărcate cu multe materiale de război și bagaje, precum și 79 cai.

A fost nevoie de alte câteva salve pentru a-i obliga să depună armele.

Noaptea au sosit alte grupuri de hitleriști, unii pe jos, alții îmbarcați pe mașini. Cîțiva dintre ei, profitînd de întuneric, au deschis foc, rănindu-l pe sergent. La riposta noastră în plin, inamicul a zvrilit armele și s-a predat. Apoi, la lumina felinarelor au fost adunați cei căzuți. Curajosul nostru sergent — rămas anonim pentru mine —, rănît grav la piept, peste cîteva ore s-a stins din viață. Cu ultimele-i puteri, ne-a lăsat drept testament îndemnul „...să nu vă scape unul...”

A doua zi — 27 august — pe la prînz, spre Codlea se îndrepta o nouă coloană de 2 turisme și 8 camioane germane. Pe măsură ce se apropia de dispozitivul nostru simțeam cum crește tensiunea. Se vor preda, vor opune rezistență? erau întrebările care ne preocupau. Pentru orice eventualitate, eram gata de a deschide foc. Observîndu-ne, hitleriștii au încercat o scăpare pe strada de lîngă localul primăriei, neștiind că și acolo erau ridicate baricade. Nevoii să oprească mașinile, o parte dintre militarii germani s-au predat, în timp ce alții, ascunși după cîteva autocamioane, au deschis foc cu armamentul de infanterie.

La comanda: Trageți băieți! gloanțele puștilor noastre au țîșnit din țeavă și au început să muște din caldarîm, din cauciucuri și din carnea dușmanului. De după mașini se auzeau țipete și vaiete.

— Mai vreți? strigă comandantul grupei noastre, caporalul Gociu. Foc, băieți, foc!

O nouă ploaie de gloanțe se abătu asupra hitleriștilor care ne pîneau cea mai mică mișcare. Plumbii lor, țiuindu-ne pe la urechi, se înfigeau în pereții caselor din spatele nostru. Cu mina crispată pe armă, minuiam închizătorul, ocheam și apăsăm de trăgaci. Cuprins de tumultul luptei nu mai simțeam zvicnirile armei în umăr și nici mormosul prafului de pușcă. Aveam un singur gînd: să-i obligăm să se predea cît mai repede.

După alte cîteva salve, numărul lor reducîndu-se și văzînd că nu mai au nici o șansă de scăpare, grupul de hitleriști, înconjurat și atacat din toate direcțiile, a zvrilit armele, predîndu-se. Actul lor disperat i-a costat cîteva morți și peste 20 de răniți, în timp ce din rîndurile noastre au căzut 5 răniți. Au fost capturați 2 ofițeri, 7 subofițeri și 100 soldați germani.

Cu aceasta, luptele din sectorul orașului Codlea au luat sfîrșit, prin victoria ostașilor români, care timp de două zile au dezarmat 168 de militari germani și au capturat 13 mașini de transport, 31 de căruțe, precum și însemnate cantități de armament și tehnică de luptă, 2 bucătării rulante. Dovadă a acelor fapte, consemnate în documentele de arhivă, stau mărturiile oamenilor și, la margine de oraș, mormîntului sergentului căzut eroic la datorie. Și aici ca în toate celelalte zone de operații, unitățile și subunitățile românești, animate de o neîntîrnată dragoste de patrie, sprijinite de populația civilă, au luptat cu o tenacitate demnă de admirație.

18. Soldat Toader Roșca¹⁸: Acțiunea din zona Sebeș

Nemuștuit din cauza asupririi naționale de către ocupanții horthyști, la 8 decembrie 1940 mi-am părăsit gospodăria, refugiindu-mă în România. Stabilit la Reșița, timp de aproape doi ani am muncit la uzinele din oraș. La 12 octombrie 1942 am primit oîdia de chemare și m-am prezentat la Cercul de recrutare Deva pentru încorporare, fiind repartizat la Regimentul 10 cavalerie, în escadronul 1.

În momentul declanșării revoluției de eliberare socială și națională, anti-fascistă și antiimperialistă, mă aflu în garnizoana Sebeș Alba. În cursul nopții de 23/24 august 1944 s-a dat alarma. Noi ne-am adunat cu cea mai mare repezițiune la locul obișnuit. Comandantul de regiment ne-a dat cîteva explicații în legătură cu evenimentele politice și militare din țară, după care subunitățile au primit misiuni pentru dezarmarea trupelor germane.

Imediat, escadronul nostru a organizat un serviciu de patrulare în oraș; posturi fixe de control la intrarea în localitate și un detașament de intervenție. Eu am fost repartizat la postul fix de control dispus pe comunicația spre Sibiu. De îndată am intrat în dispozitiv, executînd amenajările genistice ordonate, între care și blocarea șoselei.

Pe la orele 16, în fața barierei noastre a sosit o coloană de mașini germane, încărcate cu material de război și oameni. Somați să se predea, aceștia au ripostat cu armele. Văzînd că nu se supun, am deschis foc. După un scurt duel de foc, hitleriștii au zvîrlit armele și au capitulat.

În zilele următoare am mai dezarmat unele grupuri de militari germani, care încercau să se retragă spre nordul Transilvaniei.

Începînd din 28 august și pînă la 4 septembrie, pe baza ordinului primit, am scotocit împrejurimile Sebeșului, pentru a-i găsi pe militarii hitleriști ascunși prin culturi și păduri.

19. Fruntaș Gheorghe Cristea¹⁹: În luptele de la Deva

La 18 martie 1941 m-am refugiat în România, iar în octombrie 1942 am fost încorporat de către Cercul de recrutare Deva, unde se afla și arhiva Cercului de recrutare al județului Sălaj. Pe cînd eram acolo, un ofițer de la biroul de recrutare ne-a spus că din județul nostru (Sălaj), cedat Ungariei, s-au prezentat pentru recrutare și încorporare peste 16.000 de tineri refugiați, aparținînd contingentelor 1941, 1942 și 1943.

După încorporare am fost repartizat la Batalionul 10 vînători de munte, unitate cu care, în perioada 24—31 august 1944, am luat parte la dezarmarea trupelor germane din garnizoana Deva.

În noaptea de 23/24 august, locotenentul Vasile Popîrda, comandantul companiei cercetare, din care făceam parte, ne-a dat alarma. Noi ne-am adunat în cea mai mare grabă cu tot echipamentul și armamentul, gata de luptă. Comandantul companiei ne-a adus la cunoștință faptul că țara noastră a ieșit din războiul antihitlerist și a trecut de partea coaliției Națiunilor Unite. La scurt timp am primit

¹⁸ Toader Roșca, fiul lui Crăciun și Maria, s-a născut în 1920, în comuna Cizer. După dezarmarea trupelor germane, a participat la luptele pentru eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pe timpul luptelor a fost rănit la un picior. Pentru faptele-i de armă săvîrșite împotriva fascismului, soldatul Toader Roșca a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

¹⁹ Gheorghe Cristea, fiul lui Ioan și Maria, s-a născut la 8 august 1919, în comuna Cizer. Pentru faptele sale de armă săvîrșite împotriva fascismului, a fost decorat cu medaliile „Bărbăție și credință” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

misiunea să dezarmăm o subunitate hitleristă care se afla în oraș. Imediat ne-am deplasat la obiectiv și am intrat în dispozitiv de luptă.

Somați să se predea, germanii au refuzat. Am deschis foc asupra lor cu armamentul de infanterie din dotare. Inamicul a răspuns cu foc viu de arme automate. Duelul de foc a durat până la orele 12,15, când o grupă de pușcași din plutonul 1 a reușit să se infiltreze în interiorul clădirii deținute de adversar. Deși inamicul era prins între două focuri, continua să opună o rezistență înversunată. Prin ploaia de plumb, am pornit la asalt. Cțiva dintre ai noștri au căzut loviți de gloanțe. Lupta la baionetă a fost deosebit de crâncenă. Ai noștri loveau nemilos cu patul puștii și cu baioneta, producându-i inamicului o serie de pierderi. Văzînd că li se răresc rîndurile tot mai mult și n-au nici o șansă de scăpare, hitleriștii au aruncat armele, capitulînd.

În timpul luptei am fost rănit grav de o rafală de armă automată. După o perioadă de trei luni de spitalizare, am fost demobilizat ca inapt pentru serviciul militar, întorcîndu-mă la casa părintească.

20. Caporal Vasile I. Chiorean²⁰: În luptele din nordul Moldovei

În cursul nopții de 23/24 august 1944, compania a 4-a armament greu, din Regimentul 3 grăniceri, a primit ordin să captureze un post de comandă german din apropiere. Pentru îndeplinirea acestei misiuni s-a alcătuit o grupă formată din subsemnatul, soldații Marin Liciu, Ioan Irimia, Alexandru Ineu și Mihael Ghiță, pusă sub comanda plutonierului Alexandru Ciuca.

Comandantul de companie ne-a explicat ce avem de făcut, după care grupa a trecut la acțiune. Ne-am îndreptat spre obiectiv, apoi am intrat în șanțul de comunicații al inamicului și am tăiat firul telefonic. Pe cînd ne furișam prin șanțul de comunicație, am întîlnit doi militari germani, pe care, după o scurtă ciocnire, am reușit să-i imobilizăm. De la ei am aflat parola zilei. Folosindu-ne de parolă, am ajuns pînă în fața adăpostului, unde era instalat postul de comandă inamic. Cînd am ajuns lîngă santinela de la intrarea în adăpost, soldatul care era cu mine i-a distras atenția militarului hitlerist, iar eu l-am doborît dintr-o lovitură în creștetul capului. În adăpost am găsit un plutonier-major și un soldat. Luați prin surprindere, cei doi s-au predat. Prizonierii și armamentul capturat i-am predat la punctul de comandă al batalionului aflat în satul Valea Seacă.

La 27 august, Regimentul 3 grăniceri, în cooperare cu Regimentul 931 infanterie sovietic, a trecut la acțiune pe direcția Voroneț—Frasin. După o zi și o noapte, de lupte, am reușit să cucerim cota 908, unde inamicul era fortificat, și să înaintăm pînă la Mestecăniș, la sud de Iacobeni. În timpul luptelor din rîndurile noastre au căzut peste 300 de oameni, printre care și căpitanul Valeriu Roban din Iași, căpitanul Alexandru Gheorghiu, sergentul Alexandru Momoloc din Birlad, soldatul Ioan Irimia din Trei Scaune.

De asemenea, am luat parte la luptele ce s-au dat în localitățile Fundu Moldovei, Gura Humorului, Cîrlibaba și Vatra Dornei.

Pentru faptele de arme săvîrșite pe timpul luptelor, am fost distins cu medaliile „Virtutea militară” și „Bărbăție și credință”.

---

²⁰ Vasile I. Chiorean s-a născut la 20 aprilie 1918, în comuna Jac. În octombrie 1940 se refugiază în România, iar în martie 1944 este mobilizat la Regimentul 3 grăniceri. Cu această unitate a luat parte la luptele pentru dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la eliberarea teritoriului național. Pentru curajul și devotamentul cu care a participat la acțiuni, caporalul Vasile Chiorean a fost decoret cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

21. Soldatul Traian D. Pop²¹ În luptele de la Drăcești și Frasin.

În august 1944 eram soldat în Regimentul 3 grăniceri și făceam serviciul militar la pichetul Drăcești de lângă Gura Humorului.

Odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, la 23 august 1944, orele 23.15, din ordinul colonelului Nistor Teodorescu, comandantul regimentului, subunitățile din Drăcești, Mălini, Valea Seacă, Capu Cîmpului, Mănăstirea Slatina și altele au trecut la încercuirea și dezarmarea forțelor germane din zonă.

În zilele de 24 și 25 august, dușmanul a dat numeroase atacuri pe direcția Drăcești, încercînd să anihileze urmările acțiunii noastre anterioare. Hitleriștii ne-au atacat cu forțe mult superioare, reușind să ocupe localitatea Drăcești. Noi ne-am repliat, după care am executat un contraatac puternic, obligîndu-l pe dușman să se retragă, și am recucerit localitatea.

Pentru regrouparea subunităților noastre, comandantul de batalion a hotărît să întreprindă o acțiune de cercetare pentru a afla date despre dușman. Cercetarea s-a făcut pe direcția Stulpicani—Ostra, cu ajutorul unor locuitori din satele Bucovinei, iar deplasarea cu o garnitură de tren, alcătuită dintr-o locomotivă și un vagon, pe calea ferată. Cînd am ajuns la Ostra am fost primiți cu focuri puternice de la inamic. Am răspuns cu armamentul de infanterie prin foc de salvă. Apoi, ne-am retras, întorcîndu-ne la Gura Humorului.

Peste două zile, în dimineața de 27 august, regimentul nostru s-a regroupat la Capu Cîmpului și, în cooperare cu Regimentul 931 infanterie sovietic, a trecut la asaltarea pozițiilor deținute de unitățile Diviziei 3 munte germană din zona Voroneț—Frasin. Eu am luat parte la luptele pentru cucerirea cotelor 908 și 547, unde hitleriștii aveau cazemate, rețele de sîrmă și cîmpuri de mine. După cinci zile de lupte grele, am izbutit să nimicim rezistențele germane și să cucerim cele două cote.

22. Căpitan Edgar Bălănescu²². Apărarea insulei Ostrovu Mare, pe Dunăre

La 23 august 1944 eram în concediu la Timișoara, împreună cu familia mea refugiată din Transilvania de nord. În cursul nopții am plecat cu trenul la Giurgiu, unde se afla partea sedentară a Regimentului 5 dorobanți — Vlașca, din care făceam parte.

Ajuns la unitate, mi s-a dat comanda companiei 1-a, care era formată din tineri în curs de instruire. Compania a 2-a, care avea soldați cu stagiul complet de instruire, fusese trimisă în sprijinul companiei a 4-a de grăniceri de la Oltenița, să dezarmeze o formațiune hitleristă încercuită acolo.

²¹ Traian D. Pop s-a născut în 1918, în comuna Cehei. Incorporat în 1939 și repartizat la Regimentul 3 grăniceri, în octombrie 1940 este demobilizat și se reîntoarce acasă în teritoriul cedat Ungariei prin Dictatul de la Viena. Nemulțumit de tratamentul aplicat românilor de către ocupanți, în primăvara anului 1941 obține pașaport și se repatriază în țara liberă, stabilindu-se în București. În 1943 este mobilizat la unitatea de origine și repartizat la pichetul Drăcești. Cu această unitate a luat parte la lupte împotriva trupelor germane aflate în Bucovina. Pentru curajul și eroismul cu care a luptat în război, soldatul Traian D. Pop a fost decorat cu medalia Eliberarea de sub jugul fascist.

²² Edgar Bălănescu din Șimleu Silvaniei, în august 1944 era ofițer activ, cu gradul de căpitan, în Regimentul 5 dorobanți. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național și a Ungariei de sub ocupația fascistă. În luptele de pe Tisa, a căzut prizonier, fiind deținut în diferite lagăre din Austria și Germania. În lagărul de la Wustrau din Germania se aflau cca 480 ofițeri români prizonieri, între care și dr. Căprariu din Crasna. La 1 mai 1945, lagărul a fost eliberat de trupele sovietice, iar la 11 mai ofițerul s-a reîntors în țară pe cont propriu.

După câteva ore de la sosire, am primit ordin să urmez un itinerar de marș, paralel cu Dunărea, pînă la Turnu Severin, și să dezarmez subunitățile germane întîlnite pe drum. Cînd am intrat în localitatea Balta Verde, mi s-a dat misiunea să ocup insula Ostrovu Mare și să o apăr împotriva atacurilor hitleriste. Printr-o acțiune rapidă am pătruns pe insulă și timp de zece zile am apărut-o de atacurile germane de pe malul de sud al Dunării.

Pe insulă am adăpostit și o serie de militari sovietici — soldați și ofițeri —, care după ce trecuseră fluviul la Turnu Severin în Iugoslavia, fuseseră contraatacați și aruncați în Dunăre. În zilele următoare, unitățile sovietice au restabilit situația. Noi am fost felicitați de un general sovietic pentru acțiunile duse în apărarea insulei, precum și pentru tratamentul acordat soldaților sovietici ce au scăpat de la inamic, pe care i-am hrănit și adăpostit în școală.

23. Caporal Emil Butaș²³: Capturarea depozitului german de la Orăștie

Am făcut parte din Regimentul 92 infanterie cu garnizoana de reședință în Orăștie și dislocat temporar în satul Căstău. În seara de 23 august 1944, unitatea a primit ordin să se reîntoarcă la cazarmă.

A doua zi dimineața, companiei 1, din care făceam parte și eu, i s-a dat misiunea să ocupe depozitul german de armament din oraș. Imediat noi ne-am deplasat la obiectiv și am ocupat un dispozitiv de luptă. Comandantul companiei a cerut subunității hitleriste de pază să depună armele. Comandantul acestora n-a acceptat. Am deschis foc și, prin salturi scurte, ne-am apropiat de pozițiile dușmane. Inamicul a răspuns cu foc de arme automate, rănind pe doi dintre ai noștri. Duelul de foc a durat mai mult de două ore.

Pentru a distrage atenția hitleriștilor, am intensificat focul la poarta principală, în timp ce plutonul trei s-a strecurat prin spate. Pătrunși în incinta clădirii, ostașii noștri l-au lovit prin surprindere pe adversar, producîndu-i pierderi. Între timp, am intrat și noi în clădire, pornind la asalt. Prins între două focuri, dușmanul a capitulat, depunînd armele. Cu aceasta, ne-am îndeplinit misiunea încredințată.

24. Soldat Aurel Rezmiveș²⁴: Luptele de la Orșova

Din cauza asupririi maghiare instaurată împotriva românilor din Transilvania de nord cedată Ungariei horthyste prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940, m-am refugiat în România la 15 aprilie 1941, unde timp de un an și jumătate am muncit la diferite fabrici. În 18 octombrie 1942 am primit ordin de chemare de la Cercul de recrutare Deva, pentru încorporare, fiind repartizat la Detașamentul 194 infanterie din Orșova, compania 7-a.

La 23 august 1944, cînd a izbucnit revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, mă aflu în garnizoana Orșova. În cursul nopții, comandantul unității, colonel Virgil Rusu, ne-a dat alarma. Toată noaptea n-am închis un ochi. Eram gata de acțiune în orice moment.

²³ Emil Butaș, fiul lui Pamfil și Maria, s-a născut la 15 iulie 1922, în comuna Rona și domiciliază în Jibou. În septembrie 1940, se refugiază în România, stabilindu-se la Brașov. La 20 mai 1944 este încorporat și repartizat la Regimentul 92 infanterie. Cu această unitate a participat la dezarmarea trupelor hitleriste în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei. Rănit în luptele din Munții Javorina, caporalul Emil Butaș a fost evacuat în țară. Pentru devotamentul și eroismul dovedite pe cîmpul de luptă, acesta a fost distins cu medaliile „Bărbăție și credință” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

²⁴ Aurel Rezmiveș, fiul lui Ioan și Floarea, s-a născut în 1920, în comuna Cizer și a decedat în 1977. Pentru faptele sale de arme, săvîrșite în războiul anti-hitlerist, el a fost distins cu medaliile „Bărbăție și credință” clasa 3-a și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

A doua zi, înainte de revărsatul zorilor, colonelul Rusu, însoțit de un ofițer și o patrulă formată din cinci soldați, între care mă afluam și eu, a dat o raită prin oraș. Atunci l-am întâlnit pe un ofițer german, care comanda subunitatea de pază de la comandamentul hitlerist din Orșova, pe care l-am făcut prizonier. Pe la orele 12, plutonul nostru, dotat cu câteva automate și două mitraliere, a primit misiunea să captureze comandamentul german din oraș. Imediat ne-am deplasat la obiectiv, în frunte cu colonelul Rusu și ducându-l cu noi și pe ofițerul hitlerist. Ajunși la poarta comandamentului, am ocupat poziție de luptă. În timpul acesta, colonelul Rusu și ofițerul german prizonier au intrat în curte. Pe baza dispoziției ofițerului român, prizonierul a ordonat adunarea militarilor hitleriști și predarea armamentului și muniției. Apoi am ocupat clădirea comandamentului german din oraș.

Cu începere din noaptea de 24/25 august, evenimentele s-au succedat cu repeziune. Compania a 7-a din batalionul 2 a ocupat dispozitiv de luptă în partea de nord a orașului, orientată spre sud, cu misiunea de a curăța Orșova de trupele germane și a elibera portul ocupat de hitleriști. Subunitățile companiei trebuiau să înainteze de-a lungul străzilor ce străbăteau orașul spre Dunăre.

Pe cînd noi ne pregăteam de atac, forțele hitleriste din oraș și împrejurimi s-au concentrat în marea lor majoritate în port. De asemenea, la adăpostul întunericului, inamicul a primit întăriri de pe malul sudic al fluviului.

În ziua de 26 august, pe la orele 14,20 am pornit la atac. Duelul de foc, dezlănțuit de-a lungul străzilor, se înțețea de la o clipă la alta. Lipiți de colțurile caselor, mascați de zidurile clădirilor, noi înaintam pas cu pas. Sub acoperirea focului armelor automate, executam salturi scurte pe caldarîmul de beton și asfalt.

Trozele scurte și seci ale puștilor se auzeau în lungul străzilor. Gloanțele mușcau orbește din tencuiala și cărămizile caselor; altele își înfingeau colții înăuntri în bordura de ciment și în pavajul de piatră. Bucățile de moloz și așchile de piatră se împrăștiu, izbindu-se cu putere de căștile de oțel ale luptătorilor.

Prin lupte violente am izbutit să înaintăm câteva sute de metri. De mare ajutor ne-au fost grenadele. Aruncate cu pricepere în locurile de adăpost ale fasciștilor, exploziile lor necruțătoare îi obligau pe aceștia să iasă la lumină. Cu grenadele i-am scos pe hitleriști din pivnițe. Tot cu grenadele am făcut inofensive quiburile de rezistență din curți și grădini.

În luptă pentru nimicirea unui cuib de mitralieră german, ce se afla adăpostit într-o clădire de la încrucișarea străzilor, a căzut eroic sublocotenentul Nicolae Pascu, comandantul plutonului nostru. Lovit în piept de snopul unei mitraliere, curajosul ofițer s-a stins din viață în brațele mele.

Văzînd că pierde teren, pe la ora 15, dușmanul a introdus în luptă brandurile. Dacă pînă atunci compania a avut puține pierderi, în special cîțiva răniți, în următoarele ore schije de bombelor de brand ne-au dat mult de furcă.

La traversarea străzii principale, schije de bombe, ce a explodat în apropierea mea, m-au rănit grav la omoplat. Cu mare greutate, din cauza pierderii singelui, am reușit să mă tirăsesc pînă la punctul de adunare a răniților.

25. Soldat Ștefan Farcaș²⁵: În luptele de la Svinîța

În momentul declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifasistă și antiimperialistă, eram militar în termen în Detașamentul 194 infanterie, repartizat la batalionul 1, comandat de maiorul Marinescu, cu postul de comandă în Moldova Veche. Cu această unitate am luat parte la dezarmarea forțelor hitleriste din sudul Banatului. Astfel, în zilele de 25 și 26 august 1944, prin lupte grele, sub-

²⁵ Ștefan Farcaș, fiul lui Pavel și Veronica, s-a născut în 1920, în comuna Cizer. La 2 noiembrie 1941 s-a refugiat în România, iar la 17 martie 1942 a fost încorporat de Cercul de recrutare Deva și repartizat la Detașamentul 194 infanterie. Pentru faptele sale de arme săvîrșite în războiul antihitlerist, el a fost distins cu medaliile „Bărbăție și credință” clasa 3-a și „Eliberarea de sub jugul fascist”. A încetat din viață în 1977.

unitățile noastre, sprijinite de grăniceri și populația civilă din zonă, au nimicit formațiunile militare hitleriste de la Berzasca, Moldova Veche și Baziaș.

Însă inamicul nu voia să renunțe la sudul Banatului. De aceea, a concentrat forțe de pe teritoriul iugoslav, cu care a încercat să creeze capete de pod pe malul nordic al Dunării. Drept urmare, în primele ore ale zilei de 26 august, după mai multe încercări, dușmanul reuși să treacă Dunărea în zona Svinița. Plutonul 3 din care făceam parte, din compania a 6-a, comandat de locotenentul Iulian Oprîșoiu, dislocat la Svinița, a opus o dîră rezistență atacului german. Aflîndu-ne în inferioritate numerică, am fost nevoiți să ne repliem spre Berzasca.

La 5 septembrie, orele 7 dimineața, ne-a venit în sprijin Detașamentul maior Mircea Isaia, care a ocupat poziție pe înălțimile de la nord-vest de Svinița, începînd cu malul Dunării. Luptele au început în 8 septembrie, la orele 17, printr-un bombardament masiv de artilerie. Plutoanele de branduri din Detașamentul maior Isaia au lovit sectorul ocupat de hitleriști. Exploziile bombelor au distrus cîteva autocamioane inamice, care au luat foc. Artileria germană, reglîndu-și tragerile, a ripostat energie. Timp de un sfert de oră, cit a durat duelul artileriei, întreaga zonă era în cîlocot.

Grupele de pușcași au pornit la atac. Sub acoperirea focului mitralierelor, noi înaintam în salturi scurte și repezi. Asupra noastră s-a abătut o ploaie de plumb, care ne obligă să ne adăpostim. Armamentul automat al detașamentului interveni imediat. Am mai făcut cîteva salturi. Străbătînd prin focul violent al inamicului, plutonul nostru a progresat cîteva sute de pași. Spre seară ne-am fixat pe teren.

A doua zi, luptele au fost reluate. Brandurile Detașamentului maior Isaia au bombardat puternic sectorul dușman de la Grebăn. Gruparea hitleristă a reacționat prin trageri de artilerie. Am pornit din nou la atac. Debușînd de pe linia de plecare, plutonul nostru a fost oprit de focul înverșunat al inamicului.

În zona Svinița, luptele au durat pînă la 12 septembrie. Sosindu-ne noi ajutoare, la ora 9, după o scurtă pregătire de artilerie, am pornit la atac. Oprîți în mai multe rînduri de gloanțele și schije de dușmane, ne-am adăpostit, după care am reluat înaintarea. Pe cînd noi atacam pe front, compania a 3-a din Batalionul 999 infanterie s-a infiltrat în spatele adversarului. Lovit din față și spate, inamicul intră în panică. Totuși, continua să se apere cu desperare. Sub acoperirea focului de mitraliere și puști-mitraliere, ne-am apropiat de pozițiile germane. Ajunși acolo, am trecut la asalt. Cu grenade și baioneta i-am alungat pe hitleriști. În interiorul satului, luptele au continuat pînă la nimicirea completă a rezistenței germane.

Tocmai acum, cînd Svinița Veche era eliberată, o schiță m-a izbit puternic în pulpa piciorului, rănindu-mă grav. După două luni de spitalizare, am pus din nou mîna pe armă pentru a participa la lupte de eliberare a Ungariei de sub ocupația fascistă.

26. Caporal Vasile I. Meleg²⁶: De la Mirăslău la Gilău

La 23 august 1944, Batalionul 7 vînători de munte din Divizia 2 munte se afla la Aiud, unde aveam cazarma. În cursul nopții de 23/24 august, subunitățile au intrat în dispozitiv la Poiana Aiudului și Valea Mirăslăului, iar compania a 3-a a dezarmat trupele germane staționate în Aiud.

În cursul nopții de 25 august am fost atacați de o formațiune germană la Poiana-Aiudului. Compania 1-a, din care făceam parte, a primit ordin să se deplaseze imediat la Poiana Aiudului și să sprijine compania a 2-a, care se afla acolo

²⁶ Vasile I. Meleg s-a născut în Panic, la 25 iunie 1922 și domiciliază în Crișeni. În 7 aprilie 1941 se refugiază în România, iar la 18 martie 1943 este încorporat și repartizat la Batalionul 7 vînători de munte din Divizia 2 munte. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele de eliberare a Transilvaniei de nord, a Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Petru vitejia și eroismul dovedite pe cîmpul de luptă, caporalul Vasile Meleg a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” și medalia sovietică „Victoria”.

în dispozitiv. Ne-am încolonat și am pornit la drum. Pe la orele 4 dimineața am ajuns la obiectiv. De îndată am declanșat atacul. Sub acoperirea puștilor-mitraliere și mitralierelor înaintam spre pozițiile inamice. Dușmanul ne primește cu foc, obligându-ne să ne adăpostim. Deschidem foc cu armamentul de infanterie. Îmbinând focul cu mișcarea, ne apropiem de poziția germană. Aruncăm grenadele și pornim la asalt. Prin lupte corp la corp nimicim rezistența inamică. O parte din adversari au căzut în luptă, iar o altă parte s-au retras.

A doua zi, pe la orele 14, în gara Aiud a sosit un tren blindat inamic, venind dinspre Turda. Comandantul companiei aruncătoare, locotenentul Gheorghe Horodnic, a primit ordin să părăsim poziția din valea Mirăslăului și cu cele patru brańduri de 120 mm și patru mitraliere din dotare să ne deplasăm în zona gării. Deși n-aveam servanții complecți, am deschis foc împotriva trenului blindat. Pe cînd mitralierele trăgeau asupra forței vii, cu brandurile am lovit locomotiva și linia ferată. Am reușit să capturăm trenul blindat. Din rîndurile noastre au căzut 4 soldați morți și 2 răniți.

În 10 septembrie, Batalionul 7 vînători de munte s-a deplasat la nord de Poșaga, unde a intrat în dispozitiv. Prin lupte grele, care au durat patru săptămîni, la 8 octombrie am ajuns la sud de Stolna, în contact cu trupe maghiare din Brigada 1 munte.

A doua zi am pornit la ofensivă pe direcția Gilău. După cîteva salturi, subunitățile au fost oprite de focul unei arme automate, dispusă pe cota 91 Gilău. Pentru nimicirea acesteia s-a format o grupă de cercetare sub comanda mea. Ne-am deplasat înapoi, după care am ocolit pe la stînga și am înaintat pînă în spatele cotei unde se afla cuibul de armă automată. Am amplasat mitraliera și pușca-mitralieră a caporalului Ioan Perneș, care au deschis foc. Dar adversarul a ripostat și ne-a lovit și cu grenade. Schije și gloanțele ne-au produs mari pierderi. Din rîndurile noastre au căzut 4 morți și 5 răniți. Am mai rămas eu și soldatul Dumitru Balaban. Cu pușca-mitralieră a caporalului Perneș am tras cîteva rafale asupra inamicului, iar soldatul Balaban a trecut la mitralieră. Gloanțele noastre au lovit mai mulți dușmani. În timpul acesta, compania a atacat de front. Prins între două focuri, adversarul a fost silit să se predea. Odată cu cota 91, pe care am cucerit-o, am capturat și 22 prizonieri inamici.

27. Sergentul Gheorghe V. Popiță²⁷: În partea de vest a Aradului

În ziua de 26 august 1944, Regimentul 6 artilerie grea a ocupat poziție în apropierea aeroportului din Arad, aflat la vest de oraș, unde se dădeau lupte împotriva unor formațiuni militare germane, alcătuite din vreo 700 de soldați și ofițeri hitleriști. Inamicul dispunea de numeroase avioane, 27 mitraliere și multe ale mijloace de luptă. În cursul zilei, dușmanul a primit întăriri de la o unitate motorizată de pe teritoriul Ungariei, și acum încerca să pătrundă în Arad dinspre apus, pentru a pune stăpînire pe întreaga localitate, a-și întări punctele de rezistență și a înnăbuși lupta forțelor patriotice.

Încercarea inamicului de a pătrunde în Arad, în cursul nopții de 26/27 august a fost zădărnicită de batalionul 2 din Regimentul 4 grăniceri, sprijinit de focul artileriei noastre.

A doua zi, fiind atacați de aviația germană, am schimbat poziția la Peregu Mare, de unde am susținut atacul infanteriei. Pe cînd executam un foc de neutralizare asupra cuiburilor de mitraliere inamice, a venit la bateria a 5-a, unde eram comandant de tun, sublocotenentul Victor Iancia, comandantul bateriei noastre, însoțit de un ofițer superior de infanterie.

²⁷ Gheorghe V. Popiță din comuna Letca a făcut parte din Regimentul 6 artilerie grea din Timișoara, unitate cu care a participat la dezarmarea trupelor hitleriste în timpul insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei de sub jugul fascist. Pentru faptele sale de arme, săvîrșite în războiul antihitlerist, sergentul Gheorghe Popiță a fost distins cu medaliile „Virtutea militară” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

Aceștia mi-au spus că în turnul bisericii din Bata este un cuib de mitralieră dușmană, care interzice înaintarea infanteriei, cerându-mi să-l nimicesc.

Cum aveam elementele calculate, le-am comunicat ochitorului, care le-a înregistrat. Am început tragerea. La al treilea proiectil, am nimerit turla, care s-a prăbușit cu zgomot. Mitraliera germană a amuțit. În schimb au apărut altele.

Către amiază am primit ordin să executăm trageri de neutralizare asupra aeroportului. Unele proiectile au făcut explozie lângă avioane scoțându-le din luptă. Pe la orele 15, apare în zonă un avion bimotor care arunca așe. Artileria anti-aeriană l-a lovit, obligându-l să aterizeze forțat. Fiind aproape de poziția noastră, am fugit la fața locului, capturându-i pe cei cinci militari germani aflați la bord.

Primim ordin să continuăm cu tragerile de neutralizare. Trecem la execuție. Muniția se imputinează mereu. La ora 16 apare o coloană de tancuri dușmane dinspre Mica. Am deschis foc împotriva lor prin ochire directă. După câteva salve, opt tancuri germane au rămas imobilizate. Celelalte au făcut cale întoarsă.

Luptele de lângă Arad au continuat până la 28 august, când rezistențele hitleriste au fost nimicite. Pe timpul luptelor, trupele noastre au capturat 158 prizonieri, 34 avioane și multe alte materiale de război.

28. Sublocotenentul Aurel Bejan²⁸: În luptele terestre și aeriene

Dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care partea de nord a Transilvaniei a fost cedată Ungariei horthyste, m-a determinat să mă refugiez în țara liberă. Drept urmare, la 15 decembrie 1940 am trecut granița vremelnică, împreună cu alți șapte români sălăjenii.

Timp de doi ani am urmat o școală de planoriști, animat de dorința de a deveni pilot militar și în acest fel să-mi aduc contribuția la eliberarea teritoriului național aflat sub ocupația străină.

Începând din septembrie 1942 am frecventat cursurile Școlii de ofițeri de aviație, la absolvirea căreia, la 1 iulie 1944, am fost avansat la gradul de sublocotenent și repartizat la Centrul militar de pilotaj.

După izbucnirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă, în perioada 25—28 august 1944, am participat la luptele pentru înfrângerea trupelor germane din zona Pipera.

În ziua de 25 august, subunitățile de aviație aflate pe aerodromul Pipera au fost constituite într-un detașament terestru care a atacat forțele germane din zona Herăstrău. Acționând cu îndrăzneală și repeziciune, detașamentul nostru a distrus centrala de radioficare pe care o foloseau hitleriștii, capturând 150 prizonieri și 25 mașini.

În perioada următoare, fiind încadrat în Grupul 2 vinătoare, am luat parte la acțiunile de acoperire a zonei Sibiu—Alba Iulia; Cîmpia Turzii—Martinești—Ceanu Mare.

II. Relatări referitoare la luptele desfășurate în cadrul operației de acoperire a graniței atacate de inamic și la bătăliile pentru eliberarea teritoriului național de sub ocupația Ungariei horthyste, în lunile septembrie—octombrie 1944.

1. Sergent Ioan Crișan: În zona Făgăraș—Tîrnăveni¹

La opt luni după ce Transilvania de nord a fost cedată Ungariei, în 8 mai 1941 m-am refugiat în România cu un grup de alți trei consăteni, din cauza pri-

²⁸ Aurel Bejan, fiul lui Ioan și Nastasia, s-a născut în 1919, în comuna Hurez. Pentru faptele sale de arme, săvârșite în războiul antihitlerist, a fost distins cu ordinul „Steaua României” și medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

²⁹ Ioan Crișan, fiul lui Mihai și Ana, s-a născut în anul 1924, în comuna Cizer. După război a rămas în cadrele active ale armatei până în 1977, când avea gradul de plutonier-adjutant și a fost pensionat. Pentru curajul și bărbăția de care a dat dovadă pe timpul luptelor, el a fost distins cu o serie de medații românești și sovietice.

goanei autorităților maghiare. Vreme de trei ani am lucrat la diferite întreprinderi din București, pînă la 6 martie 1944, cînd am fost încorporat de către Cercul de recrutare București și repartizat la Centrul de instrucție al infanteriei din Făgăraș.

Cu această unitate, în zilele de 24—31 august 1944 am luat parte la dezarmarea forțelor germane din zonă și la apărarea frontierei vremelnice atacată de vrăjmaș. Eram comandant de grupă de pușcași în compania a 2-a. În cursul nopții de 23/24 august, subunitatea noastră a primit misiunea să dezarmeze pe instructorii germani — ofițeri și subofițeri — care activau în cadrul Centrului de instrucție. În grabă ne-am deplasat în clădirea unde aceștia erau cazați. Am intrat în camere și i-am dezarmat. În ziua următoare, împreună cu alte subunități am participat la dezarmarea și capturarea posturilor de observare și ascultare aeriene germane dispuse în comunele Soars, Mîndra și Șercaia.

După lichidarea formațiunilor hitleriste din zona Făgăraș, am primit misiunea să ocupăm un dispozitiv de luptă de acoperire în sectorul Augustin—Racoșul de Sus. Între 1—4 septembrie am respins mai multe atacuri locale executate de inamic pentru cucerirea unor alinamente favorabile trecerii la ofensivă, și unele acțiuni de cercetare prin luptă.

La 5 septembrie, cînd Divizia 8 cavalerie SS germană a declanșat ofensiva pe direcția Tîrgu Mureș—Tîrnăveni, ne aflam pe aliniamentul de la est de Cerghid, avînd la flancul stîng Regimentul 82 infanterie. De-a lungul a patru zile, cît a durat ofensiva dușmană, prin lupte de o mare intensitate ne-am menținut pe poziție, respingînd numeroase atacuri inamice. În timpul luptelor i-am provocat dușmanului o serie de pierderi în oameni și materiale, dar și din rîndurile noastre au căzut mai mulți morți și răniți.

În noaptea de 8/9 septembrie, am trecut la ofensivă, urmărindu-i pe hitleriști în retragere. După două zile de lupte aprige, adesea folosind grenada și baioneta, am ajuns pe aliniamentul nord Tîrnăveni—sud Luduș.

2. Soldat Ioan Petrice³⁰: În luptele din valea Cerghidului

Pe la începutul lunii septembrie 1944, eram soldat voluntar în Batalionul de marș al Regimentului 82 infanterie, dispus în satele Dîmbău și Cerghid, lîngă Tîrnăveni.

În dimineața de 5 septembrie, am fost atacați de trupe germane din Divizia 8 cavalerie SS, însoțite de tancuri, din direcția Tîrgu Mureș, care intenționau să înainteze spre Tîrnăveni.

Compania a 2-a din care făceam parte se afla în dispozitiv pe aliniamentul valea Cerghidului. Cînd inamicul s-a apropiat de noi, am deschis foc cu puștile și armele automate, obligîndu-l să se adăpostească. Adversarul a introdus în luptă tancurile. Ne-au venit în sprijin artileriștii. Acționînd cu precizie, tunarii au distrus trei tancuri dușmane. În același timp au intrat în acțiune și vînătorii de tancuri.

În tot cursul zilei, inamicul ne-a atacat de nenumărate ori, executînd asupra noastră un foc foarte violent cu toate armele. Noi am opus rezistență, încheștîndu-ne cu mîinile pe arme și cu picioarele în pămînt, producîndu-i vrăjmașului mari pierderi umane și materiale.

A doua zi, 6 septembrie, compania noastră a executat un contraatac. Plutonul 1, în care îndeplineam funcția de pușcaș-mitralior, a pătruns în dispozitivul inamic,

³⁰ Ioan Petrice s-a născut și domiciliază în comuna Simișna. În septembrie 1940 se refugiază în România, iar în septembrie 1944 este încorporat la Regimentul 82 infanterie. Cu această unitate a luat parte la luptele pentru apărarea teritoriului național atacat de inamic și la bătăliile pentru eliberarea Transilvaniei de nord, a Ungariei și Cehoslovaciei pînă la victoria asupra Germaniei fasciste și încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial în Europa. Pentru devotamentul și eroismul cu care a luptat în război, soldatul Ioan Petrice a fost decorat cu medaliile „Bărbăție și credință” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

prin spațiul dintre două subunități. Înaintînd pe valea Cerghidului, am capturat un depozit de armament și muniții germane.

Ofensiva germană a durat patru zile, pînă în noaptea de 8/9 septembrie, cînd unitățile hitleriste au fost oprite și, sub presiunea trupelor noastre au început să se retragă spre nord, urmărite și lovite de unitățile române.

3. Sargent Simion Taloș³¹: În luptele din zona Tîrgu Mureș

Pe la începutul lunii septembrie 1944, Regimentul 82 infanterie se afla în dispozitiv la sud-vest de Tîrgu Mureș, în contact cu inamicul, care a dat numeroase atacuri locale, cu intenția de a înainta spre sud.

În 5 septembrie, unități din Divizia 8 cavalerie SS germană au început ofensiva pe direcția Tîrgu Mureș—Tîrnăveni. Regimentul nostru a apărut cu dirzenie aliniamntul pe care se afla dispus, provocîndu-i inamicului mari pierderi în oameni și materiale. Sub presiunea forțelor vrăjmașe care erau mult mai numeroase, spre seară am fost nevoiți să ne replem pe aliniamentul pădurea Bahnea—Cerghid—Beșineu—Ogra.

În timpul nopții am executat gropi individuale și șanțuri de apărare, iar pionierii au înstelat cîmpuri și baraje de mine prin locurile obligate de trecere.

A doua zi, dușmanul a executat o puternică pregătire de artilerie asupra dispozitivului nostru. Proiectilele și bombele inamice, cu zgomotul lor asurzitor, au bătut puternic pozițiile unității noastre. Apoi infanteria a pornit la atac, sprijinită de focul armelor automate și artilerie. Noi am ripostat violent. Puștile și mitralierele noastre au secerat rîndurile atacatorilor, silindu-i să se adăpostească pe teren. Încercările hitleriștilor de a relua înaintarea s-au năruit în fața pozițiilor noastre. Cu toată vitejia ostașilor români, din cauza numărului mare al atacatorilor, spre seară ne-am retras pe un nou aliniament.

În dimineața de 7 septembrie, comandantul batalionului, căpitanul Ioan Vomir, mi-a dat ordin să organizez un grup, cu care, în noaptea următoare, să execut o incursiune la inamic pentru capturarea unor prizonieri germani, de la care să culegă unele informații.

După ce lupta a fost reluată, am ales patru soldați voluntari, și am trecut la pregătirea acțiunii. După stabilirea detaliilor incursiunii și a misiunilor fiecăruia dintre noi, am făcut antrenamente. Odată cu lăsarea întinericului, ne-am deplasat spre locul de trecere. Aici s-a fixat semnalul de recunoaștere pentru reîntoarcere. Apoi, cu multă băgare de seamă, am trecut în dispozitivul german și ne-am strecurat în poziția lor înaintată. Acolo am găsit șase soldați și un subofițer. Pe trei dintre ei i-am apucat de gît, imobilizîndu-i, iar ceilalți s-au predat sub amenințarea armelor noastre. De îndată, am făcut cale întoarsă. Pe prizonieri i-am dus la punctul de comandă batalionar.

În 8 septembrie, dușmanul ne-a atacat continuu cu forțe numeroase și proaspete. Noi am apărut cu dirzenie fiecare palmă de pămînt, provocîndu-i mari pierderi.

În cursul nopții am primit întăriri. Tot atunci patrulele noastre de cercetare prin luptă au constatat că dușmanul începuse să se retragă spre nord.

La 9 septembrie, de dimineață, am pornit la atac, urmărindu-i pe hitleriști în retragere spre cursul Mureșului. În zilele următoare am luat parte la luptele pentru eliberarea orașului Tîrgu Mureș și fortărea Mureșului pe la Oarba de Mureș. În timpul acțiunii de trecere, un snop de gloanțe m-a lovit în picior, rănindu-mă grav. Ajuns la spital, mi s-a amputat piciorul drept.

³¹ Simion Taloș din comuna Jac, la data de 5 iunie 1941 s-a refugiat în România, iar în octombrie 1942 este încorporat la Regimentul 82 infanterie. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției, precum și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord. Pentru faptele sale de arme, a fost decorat cu medaliile „Bărbăție și credință” și „Eliberarea de sub jugul fascișt”.

4. Locotenent Constantin Al. Popescu³²: Luptele de pe Feleac și Luduș

Pe la începutul lunii septembrie 1944, Regimentul 83 infanterie, unitate în care eram mobilizat cu gradul de sublocotenent în rezervă, se afla dispus în apărare pe pantele dealului Feleac. Plutonul de sub comanda mea ocupa o poziție de luptă, încadrând șoseaua națională Cluj—Turda. Forțele germane și maghiare erau instalate pe înălțimile din față.

În dimineața de 5 septembrie, când Armata 2 ungară a început ofensiva în Podișul Transilvaniei, am fost atacați de inamic cu foc puternic de puști, arme automate și artilerie. Ne-am adăpostit în gropile individuale și șanțurile de comunicație de care dispuneam. Cu armele pregătite pentru luptă, așteptam lungirea triului de artilerie și debarșarea infanteriei de pe baza de plecare. Peste câteva minute, infanteria dușmană a pornit la atac. I-am lăsat să se apropie mult de poziția noastră. În momentul când au ajuns la vreo 150—180 de pași, am comandat „Foc!” Gloanțele au țîșnit, lovindu-i în plin pe atacatori. Din pozițiile dușmane a pornit, în salturi, un nou val de atac, în timp ce liniile noastre erau bătute puternic cu armamentul de infanterie și artilerie. I-am oprit și pe aceștia. Mulți dintre ei au mușcat pământul.

Atacați în nenumărate rinduri de forțe inamice superioare, rindurile noastre s-au subțiat, fiind nevoiți să ne retragem. A doua zi luptele au continuat cu și mai mare intensitate. Bătându-ne cu înverșunare, am rezistat pe poziție. Timp de patru zile în lupte aprige, retrăgându-ne din poziție în poziție, până la sosirea forțelor noastre concentrate în zonă, am contribuit la întârzierea înaintării vrăjmașului și la nimicirea unora din forțele sale.

Din cauza pierderilor mari pe care le-a suferit, Regimentul 83 infanterie a trecut în refacere timp de o zi, după care, la 10 septembrie, a primit ordin să se deplaseze la Noșlac.

Ajuns în noul dispozitiv, în cursul nopții de 10/11, regimentul a forțat Mureșul sub focul puternic al inamicului, cucerind un cap de pod. După ce am respins un contraatac dușman, am lărgit capul de pod, în care au intrat mai multe subunități sosite de la sud de Mureș.

În noaptea de 14/15 septembrie, batalionul 2 a primit dispoziții să se îndrepte spre Luduș, intrând în subordinea Diviziei 8 cavalerie. În dimineața zilei de 15 septembrie am intrat pe poziție lângă satul Hădăreni. Peste zi am dat mai multe atacuri, respingând adversarul spre nord. Către seară, dușmanul a dat un contraatac. Noi am rezistat, folosind cu pricepere terenul și calitățile armamentului. Pe timpul luptei, o grenadă ofensivă inamică a căzut în fața mea, iar schijeile acesteia m-au rănit la față, ureche, piept, gît și palme. Eram zdrelit aproape peste tot și plin de sînge. L-am lăsat la comanda plutonului pe sergentul încheietor și am plecat la postul de prim-ajutor, apoi la spitalul de campanie din Cecălaca. De aici am fost evacuat la Spitalul militar din Sibiu, unde mi s-a tratat urechea, redîndu-mi-se auzul.

5. Sergent Gavrilă Inceu³³: Pe valea Mureșului

Pe la începutul lunii septembrie 1944, mă aflu în misiune la Iernut, județul Mureș, pentru a achiziționa vite, cereale și alte produse alimentare pentru nevoile armatei.

³² Constantin A. Popescu, născut la 1 aprilie 1911, învățător și locotenent în rezervă, domiciliază în Jibou. El a făcut parte din Regimentul 83 infanterie, unitate cu care a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste din zona Turda și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord de sub ocupația fascistă. Pentru faptele-i de arme, locotenentul Constantin Popescu a fost distins cu ordinul Coroana României și medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

³³ Gavrilă Inceu din Transilvania, în octombrie 1940 se refugiază în România, iar în 1943 este concentrat la Depozitul de subzistențe din Brașov. A luat parte la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei. Pentru devotamentul și eroismul cu care a luptat în război, sergentul Gavrilă Inceu a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

La 5 septembrie, cînd trupele Diviziei 8 cavalerie SS germană au declanșat ofensiva de la Tîrgu Mureș pe direcția Tîrnăveni, m-am atașat subunităților de grăniceri din zonă, cu care am luat parte la lupte. Inamicul, atacîndu-ne cu forțe mult superioare, noi am luptat pe alinamente succesive. Bătîndu-se că bărbăție și eroism, bravii grăniceri au reușit să întîrzie înaintarea inamicului și să-i producă pierderi în oameni și tehnică. În cursul zilei de 8 septembrie ne aflam în dispozitiv la nord de Tîrnăveni, împreună cu subunități din Regimentul 82 infanterie.

Între timp, în spatele unităților și subunităților ce se aflau înlestate în lupta cu dușmanul, în zona Blaj—Medias—Tîrnăveni s-au concentrat diviziile 9, 11 și 21 infanterie, care au început să intre în dispozitiv. A doua zi, dimineața, unitățile române au pornit la atac și, prin lupte grele, pînă în seara zilei de 10 septembrie, au înaintat pînă în apropiere de Mureș. De-acum, m-am atașat Divizionului de artilerie al Diviziei 11 infanterie, îndeplinind funcția de servanț.

Dimineața zilei de 11 septembrie a debutat cu o puternică pregătire de artilerie. Proiectilele noastre au lovit necruțător dispozitivul inamic. Din observator se comunica locul exploziilor, pentru a se face corecțiile necesare. Odată cu debarșarea infanteriei la atac, noi am lungit tirul, executînd trageri de însoțire. Peste cîteva minute, cînd subunitățile de pușcași au fost oprite de focul dușman, bateriile au tras cîteva salve pentru neutralizarea adversarului. În tot cursul zilei, n-am cunoscut o clipă de răgaz. Tunurile erau în continuă activitate, iar muniția pe terminate. La adăpostul întinericului, cîteva săteni din Lăscud ne-au adus muniție cu căruțele pînă în apropiere. De acolo, am cărat-o noi, cu spatele pînă în poziția de tragere.

Ziua de 12 septembrie a început cu o violentă pregătire de artilerie. Apoi, cînd infanteria a pornit la atac, noi am continuat cu trageri de însoțire, neutralizînd forțele inamice. Dînd atac după atac, subunitățile de infanterie, prin lupte grele, au înfrînt rezistența dușmană și, în seara zilei, au ajuns în apropiere de Cipău și Iernut.

În următoarele două zile, bateriile noastre au participat la luptele pentru fortărea Mureșului. Zi și noapte, proiectilele au bătut intens dispozitivul inamic. Vuietul lor se auzea pînă la mari depărtări. Iar după ce subunitățile de infanterie au realizat un mic cap de pod pe malul de nord, noi am continuat cu tragerile asupra pozițiilor dușmane, producîndu-i pierderi și obligîndu-l pe adversar să stea adăpostit.

După lărgirea capului de pod, timp de trei săptămîni și jumătate tunurile noastre au bătut neconținut pozițiile dușmane de pe dealul Singeorgiu, unde adversarul dispunea de puternice lucrări de fortificații. În timpul luptelor, din rîndurile noastre au căzut eroic la datorie mai mulți soldați, gradați și ofițeri morți și răniți.

6. Fruntaș Nicolae G. Roman³⁴: Peste Carpații Orientali spre Sovata

Batalionul specialități din Divizia 1 blindată, împreună cu alte unități românești aflate pe frontul din Moldova, la 26 august 1944 s-au adresat comandamentului Armatei 7 de Gardă, cerînd să lupte împreună împotriva fasciștilor germani. În consecință din acest batalion și celelalte unități ale Diviziei 1 blindate s-a alcătuit un Detașament blindat cu 16 tancuri și autotunuri, 33 tunuri și aruncătoare și 133 mașini de transport.

³⁴ Nicolae Roman s-a născut la 19 ianuarie 1925 și domiciliază în Șimleu Silvaniei. În 1940 se refugiază în România, iar în martie 1944 este încorporat la Batalionul de specialități al Diviziei 1 blindate cu garnizoana în Cîmpina. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național. Pentru curajul și devotamentul cu care a luat parte la război, fruntașul a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

În primele zile ale lunii septembrie, Detașamentul blindat, comandat de locotenent-colonelul Matei, a primit misiunea să înainteze pe valea Trotușului și să cucerească trecătoarea Ghimeș—Palanca. În fața noastră se aflau dispuse pe teren forțe inamice, care aveau lucrări puternice de fortificații.

La 7 septembrie am pornit la atac. Dușmanul ne-a primit cu foc violent de infanterie și artilerie, atât din față, cât și de pe pantele masivului muntos, producându-ne pierderi. În sprijinul nostru au intervenit artileria și aruncătoarele, care însă n-au reușit decât parțial să neutralizeze cuiburile de foc vrăjmașe. Deși am repetat atac după atac, n-am putut rupe apărarea inamică.

Pentru a evita sacrificiile mari de vieți omenești și a câștiga timp, s-a hotărât ca Detașamentul blindat să înainteze pe căi ocolite, manevrând trecătoarea. Astfel, în 8 septembrie, coloana de blindate și mașini, călăuzită de locuitori din satele Asău, Goioasa, Ciobănuș și Palanca, a urcat Munții Ciucului, ajungând în spatele pozițiilor dușmane. Atacat prin surprindere, adversarul a fost forțat să se retragă spre vest. În felul acesta a fost salvat și tunelul de la distrugere.

Urmărind inamicul de-a lungul căii ferate, apoi trecând peste coamele munților spre vest, în 13 septembrie, după lupte aprige și depășind greutatea reliefului, am ajuns în apropiere de Praid. Primiți cu foc de infanterie și artilerie, ne-am pregătit pentru atac. Bateriile noastre au ripostat energic. Când artileria a lungit tirul, am pornit de pe baza de plecare. Însoțind tancurile, am pătruns în dispozitivul dușman. Cu grenadele și baioneta, am nimerit rezistența vrăjmașă.

A doua zi am continuat ofensiva spre Sovata. Și aici, adversarul dispunea de lucrări genistice organizate din timp, de unde se apăra cu înverșunare. Apropiindu-ne de Sovata, dușmanul ne-a primit cu foc. Proiecțiile și bombele au lovit puternic dispozitivul nostru. De îndată, artileria și brandurile Detașamentului blindat au început riposta, executând trageri de neutralizare. Însoțind blindatele, am pornit la atac, prin ploaia de gloanțe și schije dozlântuită de adversar. Mulți dintre noi au căzut morți și răniți în timpul atacului. Dar am reușit să pătrundem în fugă în poziția dușmană și, prin lupte la baionetă, am înfrânt rezistența acestuia. În timpul când curățam orașul Sovata de resturile forțelor inamice, lângă mine a căzut un proiectil de artilerie. Schijele acestuia m-au rănit la mîna dreaptă.

De la ambulanță, am fost evacuat la Spitalul din Sighișoara și apoi la București. După trei luni de tratament, am fost trimis la Regimentul 2 pontonieri-rîuri cu garnizeana în Alba Iulia, și demobilizat.

7. Lt. col. Carol I. Tămaș³⁵: În luptele de la nord de Rîmetea

La începutul lunii septembrie 1944, Regimentul 83 infanterie, comandat de colonelul Anton Ostrovăț, se afla în dispozitiv pe dealul Feleacului. Iar de la 5 septembrie, cînd Armata 2 ungară a început ofensiva în Podișul Transilvaniei, unitatea ducea lupte grele pe frontul din zona Turda.

Eu aveam gradul de maior și am rămas la comanda părții sedentare a regimentului. În ziua de 6 septembrie am fost chemat la generalul Stavrescu, comandantul Corpului 6 armată, cu sediul la Alba Iulia, care mi-a comunicat că este informat că o coloană inamică înaintează dinspre Buru spre Aiud, cu intenția de a cădea în spatele unităților noastre ce luptau la Turda. Apoi mi-a relatat că are nevoie de un ofițer, care să ia comanda rezervei Corpului 6 armată, se avea efectivul unui batalion întărit, dispus în zona Teiuș, și să interzică înaintarea ina-

³⁵ Carol I. Tămaș din Gilgău pe Someș, fiind ofițer activ promoția 1928, în Regimentul 83 infanterie, cu garnizoana în Turda, după cedarea Transilvaniei de nord către Ungaria, prin Diktatul de la Viena, a rămas în țara liberă. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane din zona Turda și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord de sub ocupația fascistă. Pentru curajul și priceperea cu care și-a condus subunitatea în luptă, locotenent-colonelul Carol I. Tămaș a fost distins cu ordinul „Coroana României” clasa IV-a cu spade și panglică de „Virtutea Militară” și cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

micului. I-am raportat că aş îndeplini această misiune, dacă nu se are în vedere altcineva. Drept urmare, generalul Gheorghe Stavrescu m-a numit la comanda rezervei corpului de armată.

De îndată m-am deplasat la locul de dispunere a batalionului, pe care l-am imbarcat în autocamioane şi autobuze, pornind la drum. După o jumătate de oră eram la Aiud. Între timp se înserase. Noi ne-am încolonat şi, în marş forţat, ne-am îndreptat spre Vălişoara, de unde am trecut munţii prin defileu. Odată ajunşi dincolo, spre Rimetea, am ocupat poziţie de apărare pe axul de deplasare al forţelor duşmane. Când s-au ivit zorile, ostaşii şi-au amenajat locaşurile de tragere, pe când genişii minau drumul săpat în stîncă.

Pe la ora 9, patrula de cercetare, aflată mult în faţă, mi-a raportat că se apropie coloana inamică. La vreo 25 de minute după aceasta şi-au făcut apariţia primele elemente ale duşmanului. Când au ajuns la 50 m de poziţiile noastre, am comandat „Foc!” Gloanţele i-au lovit în plin. Au căzut cu toţii, morţi sau răniţi. La scurt timp au sosit forţele principale ale duşmanului, însoţite de 5 tancuri. Am deschis foc împotriva subunităţilor de pe tancuri. Minele au făcut explozie, distrugînd trei blindate. Adversarul a ripostat cu foc de jos şi de pe tanc. Puştile-mitraliere şi mitralierele noastre, executînd foc de secerare, l-au obligat pe inamic să se adăpostească. Celelalte două tancuri duşmane au pătruns în dispozitivul nostru. Ascunşi după stînci, ostaşii români au aruncat asupra lor legături de grenade. Exploziile acestora le-au rupt şenilele. Imobilizate, tancurile au fost scoase din luptă.

Sub presiunea adversarului, care avea efective numeroase, ne-am repliat. După cîteva sute de metri, i-am barat calea duşmanului, lovindu-l cu toată puterea. Inamicul ne-a bombardat cu brandurile grele. Fixaţi la teren, am declanşat un foc violent cu tot armamentul, producîndu-i vrăjmaşului mari pierderi umane şi materiale, şi oprindu-l pe loc.

Prin bărbăţia şi eroismul ostaşilor de sub comanda mea, s-a pus capăt intenţiei inamicului de a ajunge la Aiud şi a acţiona în spatele unităţilor noastre ce luptau în zona Turzii. În acelaşi timp s-a asigurat timpul necesar aducerii pe teatru de operaţii a altor unităţi din interiorul ţării.

În timpul luptelor, din rîndurile noastre au căzut mai mulţi morţi şi răniţi. O schijă m-a lovit şi pe mine în muşchiul mîinii drepte. Pansat de un soldat sanitar, am rămas în fruntea batalionului pînă cînd am fost înlocuiţi cu o altă unitate şi scoşi în refacere.

8. Soldat Grigore G. Torje³⁶: În luptele de pe Iara

În 2 septembrie 1944, Batalionul 9 vînători de munte, cu garnizoana în Vulcan, a primit ordin să se deplaseze la nord de Valea Ierii, unde să ocupe o poziţie de apărare în apropiere de graniţa vremelnică stabilită prin Diktatul de la Viena din 30 august 1940.

Ajunşi în zonă, am intrat în dispozitiv. Imediat am început să executăm gropi individuale şi să plantăm baraje de mine pe căile cele mai probabile de atac.

La 5 septembrie, cînd Armata 2 ungară a început ofensiva în Podişul Transilvaniei, dînd atacul principal pe direcţia Cluj — Alba Iulia, asupra noastră s-au îndreptat trupe din Brigada 1 munte ungară.

Pe cînd stăteam în dispozitiv, în dimineaţa acelei zile, liniştea obişnuită în zona de munte a fost spartă brusc. Tunurile şi brandurile inamice au început să

³⁶ Grigore G. Torje, născut la 29 ianuarie 1922, în satul Pusta de lîngă Şimleu Silvaniei, din cauza prigoanei maghiare, în primăvara anului 1941 se refugiază în România, iar în martie 1943 este încorporat şi repartizat la Batalionul 9 vînători de munte. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste şi la luptele pentru eliberarea teritoriului naţional de sub ocupaţia fascistă. Pentru faptele sale de arme, a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” şi medalia sovietică „Victoria”.

tragă asupra noastră. Peste câteva minute, vînătorii de munte unguri au pornit la atac. I-am primit cu foc. Gloanțele noastre i-au obligat să se adăpostească. Apoi au pornit tîrîș spre noi. Stăteam cu ochii ațintiți pe direcția lor de înaintare și cu degetul pe trăgaci. Din cînd în cînd slobozeam cîte un glonț. Noi am rezistat pe poziție, deși inamicul, dispunînd de forțe numeroase, dădea atac după atac. Totuși în cursul zilei, ne-am repliat pe a treia aliniamente succesive.

A doua zi, 6 septembrie, dușmanul continuă să ne atace cu forțe proaspete, revărsînd asupra noastră un torrent de plumb și oțel. Ripostăm violent, producîndu-i însemnate pierderi în oameni. Din nou sîntem siliți să ne retragem la sud de Iara.

În 7 septembrie, inamicul reia atacul cu tot mai mare înverșunare. Noi deshidem foc și ne înleștăm de teren. Comandantul de companie a căzut mort la datorie, secerat de o mitralieră dușmană. Comandanții de plutoane, de asemenea, sînt fie morți, fie răniți. Comanda companiei o preia plutonierul Mirza.

Pe cînd noi rezistam pe poziție, dușmanul, înaintînd pe la flancuri, ne-a încercuit. Deși inamicul ne-a atacat și din față și din spate, noi ne-am apărat pe viață și pe moarte. Apoi, am izbutit să ne strecurăm prin pădure și stînci pînă am ieșit din zona încercuită de vrăjmaș.

În timp ce acoperam retragerea cu focul puștii-mitraliere, un proiectil dușman a căzut lîngă poziția mea. Explozia l-a omorît pe încărcătorul puștii-mitraliere, iar pe mine schije le m-au lovit în partea dreaptă a toracelui și la umărul stîng. Așa rănit și plin de sînge cum eram, am reușit să mă retrag și eu în pădure. Tocmai atunci un alt proiectil face explozie în apropiere. Schije le lui m-au rănit la pulpa și talpa piciorului. Cu toate că am pierdut mult sînge, am izbutit să ajung la postul de prim-ajutor, de unde mai tîrziu m-au evacuat la spital. După un tratament de trei luni, am fost declarat inapt serviciu militar, reîntorcîndu-mă acasă invalid de război.

9. Caporal Vasile Crecan³⁷: În lupta de la Călata

Batalionul 22 vînători de munte din Divizia 3 munte, în ziua de 4 septembrie 1944 a ajuns în localitatea Călățele din Munții Apuseni, unde a intrat în dispozitiv. Compania a 2-a, subunitate în care îndeplineam funcția de comandant de grupă de mitraliere, a ocupat poziție de apărare între Călata și Bica.

În dimineața de 5 septembrie, cînd Armata 2 ungară a declanșat ofensiva în Podișul Transilvaniei, batalionul nostru a fost atacat de unități din Brigada 2 munte. După o puternică pregătire de artilerie, inamicul dispunînd de forțe numeroase, a pornit la atac. L-am lăsat să se apropie mult de poziția noastră. Cînd adversarul era la 120—150 de pași, am deschis foc cu mitralierele. Secerați în plin avînt, atacatorii au căzut la pămînt. De îndată, din spatele lor a pornit la atac al doilea val inamic. Am tras cîteva salve, lovindu-i și pe aceștia.

Adversarul văzînd că nu poate înainta ne-a bombardat cu artileria. Proiectilele și bombele de brand cădeau în pozițiile noastre cu zgomot asurzitor. Exploziile împrăștiu din belșug schije, pămînt și fum.

Cînd artileria a lungit tragerea, vînătorii unguri, sub acoperirea focului de mitraliere, au pornit din nou la atac. Apropiindu-se de liniile noastre, i-am întîmpinat cu cîteva salve, obligîndu-i să se adăpostească.

Din nou artileria dușmană s-a năpustit asupra noastră cu o vijelie de oțel. Proiectilele iarăși au scormonit pămîntul, pulverizîndu-l. Torrentul de foc a ținut cîteva minute, căutîndu-ne peste tot.

³⁷ Vasile Crecan este născut în 1922, în satul Simișna. În primăvara anului 1941, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiat în România, iar în octombrie 1942 este încorporat și repartizat la Batalionul 22 vînători de munte din Divizia 3 munte. Cu această unitate a luat parte la acțiunile pentru dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național de sub ocupația fascistă. Pentru faptele sale de armă, caporalul Vasile Crecan a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

Nici n-am apucat să ne scuturăm de pământ și praf, că inamicul debrușează la atac. Gloanțele dușmane ne țiuie pe la urechi. Ripostăm cu foc. Adversarul se adăpostește, fixându-se la teren. Peste noapte ne replem.

A doua zi, vrăjmașul reia atacul, aruncând asupra noastră o grindina de gloanțe și proiectile. Ai noștri rezistă cu strășnicie. Focul puștilor și armei automate izbește continuu rindurile dușmane, nimicindu-le. La un moment dat se ridică un nou val de atacatori. Dau ordin mitralierei să tragă. Acestea își descarcă benzile asupra inamicului. Atacatorii fac un salt și, împiedicați, cad la pământ. Unii nu se mai ridică. Alții încearcă să se adăpostească.

Și din rindurile noastre au căzut mulți ostași, loviți de gloanțele și schije de dușmane. Tocmai atunci un glonț m-a nimerit în gură și în umărul stâng. Văzându-mă plin de sânge, comandantul de pluton, învățător în viața civilă, m-a trimis la postul de prim-ajutor. De aici am fost evacuat la Spitalul din Abrud.

Peste câteva zile, când ofensiva inamică a fost oprită și adversarul a început retragerea, m-a vizitat soldatul Constantin Călugăru, de loc din Valea lui Căiu, județul Prahova, spunându-mi că grupa de mitraliere mă așteaptă cât mai curând.

10. Soldat Petru Ioniță³⁸: În luptele din zona Sărmaș — Turda

Pe la începutul lunii septembrie 1944, mă aflu la pichetul de grăniceri de la Sărmaș, unde asiguram paza frontierei vremelnice, de peste un an de zile.

La 5 septembrie, când Armata 2 ungară a început ofensiva în Podișul Transilvaniei, am fost atacați de forțe inamice superioare și obligați să ne retragem. În sprijinul nostru a acționat o companie din Batalionul fix regional Cluj. De-a lungul a patru zile am purtat lupte grele cu adversarul, apărându-ne cu dirigenie pe aliniamente succesive. Noi urmăream să întârziem cât mai mult înaintarea forțelor dușmane și să le producem acestora cât mai multe pierderi în oameni și tehnică de luptă. Pe timpul luptelor, am primit ajutor din partea populației civile locale. Unii dintre săteni au luptat cu arma în mână alături de noi împotriva inamicului, iar alții ne-au asigurat hrană și au transportat muniție pentru noi.

Când ne-am repleat spre Luduș, am luptat împreună cu subunități din Regimentul 91 infanterie, care se aflau dispuse pe teren. Cu toată vitejia și eroismul ostașilor noștri, din cauza superiorității numerice a dușmanului, care ne ataca în forță cu infanterie, tancuri și autotunuri, am fost siliți să ne retragem pînă la sud de Turdaș. Aceasta era în seara zilei de 8 septembrie.

În zilele când noi purtam lupte înverșunate cu inamicul, rezistînd cât mai mult pe poziții, în zona Mediaș — Aiba Iulia — Aiud s-au concentrat marile unități române din Armata 4. Drept urmare, ofensiva dușmană a fost oprită în seara zilei de 8 septembrie, iar a doua zi trupele române au pornit la atac. Prin lupte de o mare intensitate, unitățile noastre au nimicit rezistențele inamice și pînă în seara de 10 septembrie, au înaintat pînă în apropiere de Mureș.

În timpul luptelor, din plutonul nostru au căzut opt morți și doisprezece răniți. Printre aceștia din urmă m-am numărat și eu. Pe timpul unui atac, un glonț dușman m-a lovit în picior, rănindu-mă grav. Datorită luptelor n-am putut fi scos dintre linii decît tirziu, seara, și am pierdut mult sânge. La adăpostul întinericului, am fost ridicat de pe cîmpul de luptă și dus în spate de un soldat din grupa mea pînă la postul de prim-ajutor. Evacuat la spital, după trei săptămîni m-am reîntors la unitate.

³⁸ Petru Ioniță din Șimleu Silvaniei, în anul 1943 a fost încorporat la Regimentul 7 grăniceri, cu garnizoana în Alba Iulia. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane din zonă în timpul insurecției și la luptele pentru oprirea ofensivei dușmane pe teritoriul național pînă la sosirea grosului forțelor noastre din interior. Pentru curajul și eroismul cu care a luptat în război, soldatul Petru Ioniță a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

11. Soldat Dumitru M. Moise³⁹: În luptele din zona Turdaș — Luduș

Pe la sfârșitul lui august 1944, Comandamentul militar al capitalei m-a trimis ca detașat la Regimentul 91 infanterie din Alba Iulia. Ajuns la unitate am fost repartizat la compania de aruncătoare, comandată de căpitanul Nicolae Cadar. Eu îndeplineam funcția de servanț.

La 5 septembrie 1944, când Armata 2 ungară a început ofensiva în Podișul Transilvaniei, Regimentul 91 se afla în dispozitiv de apărare lângă Luduș. În cursul zilei, subunitățile de grăniceri, atacate de inamic, s-au retras, prin lupte, pînă la pozițiile ocupate de noi. Către amiază în fața noastră și-au făcut apariția primele elemente dușmane din Divizia 2 blindată. Primite cu foc, acestea s-au oprit. La scurt timp au sosit subunități de infanterie și tancuri care, după ce au intrat în dispozitiv, au pornit la atac împotriva noastră. Companiile au deschis foc cu armamentul de infanterie, în timp ce bateriile de artilerie au executat trageri de baraj împotriva tancurilor. Noi cu compania de aruncătoare am dezlansat foc de neutralizare asupra forței vii. Tancurile au înaintat pînă în fața poziției noastre. Lovite în plin, două dintre ele au luat foc, iar celelalte au făcut cale întoarsă. Subunitățile care însoțeau blindatele au fost oprite și silit să se adăpostească.

La scurt timp, dușmanul a reluat atacul, năpustindu-se asupra noastră. Din nou, focul companiilor de pușcași, al artileriei și aruncătoarelor i-a obligat pe atacatori să se oprească și să-și caute la repezeală adăpost. Pînă seara, atacurile inamice s-au repetat, fără răgaz. Dușmanul, cu orice preț, intenționa să continue ofensiva pe direcția Blaj.

Sub presiunea adversarului, în cursul nopții de 5/6 septembrie ne-am repleiat pe o altă poziție, pe care am amenajat-o cu lucrări genistice. A doua zi, luptele au reînceput dis-de-dimineață. Cînd bateriile și tancurile dușmane au început tragerile în cadrul pregătirii de artilerie, noi am stat în adăposturi. Proiectilele și bombele de aruncător au bătut puternic dispozitivul nostru. În apropiere, un proiectil dușman a căzut în poziția unui aruncător de-al nostru. Explozia a distrus piesa și i-a zdrobit pe servanți.

În momentul cînd inamicul a lungit tirul artileriei și infanteria și tancurile sale au pornit de pe baza de plecare, noi am deschis un foc puternic de neutralizare. Concomitent, bateriile de artilerie executau trageri de baraj, provocîndu-i pierderi în oameni și tehnică de luptă. Mușcad pămîntul, adversarul a fost nevoit să se oprească. Atacurile inamice s-au repetat fără încetare în tot cursul zilei. Noi ne-am fixat pe poziție, rezistînd cu bărbăție.

Următoarele două zile, adică 7 și 8 septembrie, au fost și mai grele. Inamicul, dispunînd de forțe mai numeroase, ne-a atacat continuu. Luptînd cu vitejie și eroism pe aliniamente succesive, în seara zilei de 8 septembrie ne aflam în dispozitiv la sud-est de Turdaș. Ofensiva dușmană luase sfîrșit, iar în spatele nostru se aflau concentrate marile unități române, gata să intre în acțiune.

În dimineața de 9 septembrie, am trecut la ofensivă și, prin lupte grele, pînă la seara zilei de 10 septembrie, am înaintat peste 20 de km în dispozitivul inamic, pînă în apropiere de Mureș. Pe timpul luptelor din rîndurile noastre au căzut mulți morți și răniți. Printre aceștia din urmă m-am numărat și eu. Pe cînd executam trageri în sprijinul infanteriei, o bombă dușmană a căzut în poziția noastră. Schijeile acesteia m-au lovit la mîini și la piciorul drept, rănindu-mă grav. Evaruat la spital, după două luni, am revenit la partea sedentară a unității.

³⁹ Dumitru Moise s-a născut la 7 iulie 1923, în comuna Halmăjd și domiciliază în Ip. În septembrie 1940, din cauza teroarei horthyste, se refugiază în România, iar la 20 mai 1944 este încorporat la Batalionul 16 vînători de munte din Divizia 2 munte. La sfîrșitul lunii august 1944, este detașat la Regimentul 91 infanterie din Divizia 20. Cu această unitate a participat la luptele pentru apărarea teritoriului național și la eliberarea acestuia de sub ocupația fascistă. Pentru eroismul dovedit în timpul războiului, a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

12. *Fruntaș Octavian Radu*⁴⁰: *În luptele de la Cacova*

După dezarmarea trupelor germane în timpul insurecției, Batalionul 15 vinători de munte din Divizia 2 munte a părăsit Simeria, îndreptându-se spre Aiud, pentru a participa la acțiunea de apărare în fața atacului inamic.

Compania 1-a, din care făceam parte și eu, comandată de locotenentul Ioan Olteanu, un militant înflăcărat pentru cauza națională, se afla în capul coloanei. Șoseaua era aglomerată pînă la refuz cu populația civilă care se refugia din zona de graniță amenințată de trupele maghiare. Pe timpul deplasării am aflat că unitățile ungurești concentrate în regiunea Clujului au pornit la ofensivă, în 5 septembrie, pe direcția Albei Iulii. După un marș forțat lung și obositor, în 6 septembrie 1944, am ajuns la Aiud. Și aici era o atmosferă apăsătoare. Populația orașului se evacua spre interiorul țării. Unii își încăreau familia și câteva lucruri în căruțe, alții plecau pe jos.

Cum am ajuns în oraș, am primit ordin să intrăm în dispozitiv la nord-vest de Cacova. Ne-am amenajat pozițiile și am plantat baraje de mine pe direcțiile cele mai probabile de atac. La flancul drept aveam Batalionul 7 vinători de munte, iar la flancul stîng un regiment de infanterie.

În 8 septembrie s-au apropiat de noi patrurile inamice. Le-am descoperit într-un lan de porumb. Cînd ne-au observat s-au retras. Cercetașii noștri le-au urmărit. La vre-un km se aflau forțele vrăjmașe amplasate pe teren. Informîndu-l pe comandant, acesta a raportat la batalion.

Către ora 10, trupele maghiare au pornit la atac, după o scurtă pregătire de artilerie. Tunurile noastre au ripostat, executînd trageri asupra liniilor dușmane. Proiectilele se încrucișau în aer, lovind pămîntul cu brutalitate. Exploziile, cu zgomotul lor înfricoșător, răscoleau țărîna, aruncînd-o la mari distanțe.

La scurt timp și-a făcut apariția primul val de atacatori. Înaintau în salturi. Cînd au ajuns aproape de noi, am deschis foc. Din țevile puștilor și automatelor au țîșnit gloanțele, izbindu-l pe adversar. Atacatorii s-au aruncat la pămînt, ripostînd cu foc.

De la inamic, sub protecția mitralierelor și brandurilor, a deбуșat la atac al doilea val. I-am primit cu foc, silindu-i să se oprească. A intervenit și artileria noastră, care a executat trageri asupra dușmanului. Atacul inamic a eșuat. Pînă seara, vrăjmașul ne-a atacat în mai multe rînduri, fără să ne poată cînti din loc.

A doua zi, 9 septembrie, la ora 5 dimineața, cercetașii sergentului Oprea Screciu au aflat că inamicul a început să-și retragă forțele principale spre nord. Imediat am pornit în urmărire. Cînd ne-am apropiat de cota 792, dușmanul ne-a primit cu foc de arme automate. Ne-am adăpostit la repezeală. Sub acoperirea focului de mitraliere, ne-am apropiat de rezistența inamică. În timpul asaltului de la cota 792 și nimicirea rezistenței dușmane un snop de gloanțe l-a lovit grav pe bravul sergent Screciu, care și-a pierdut vederea.

Pe cînd noi continuam urmărirea dușmanului, sergentul Screciu a fost evacuat la spital. Mai tîrziu, spre marea mea bucurie, am aflat că fostul meu comandant de grupă și-a recăpătat vederea.

⁴⁰ Octavian Radu este născut în 1921, în Valea Loznei și domiciliază în satul Lemniu. În primăvara anului 1941, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiat în România, iar în octombrie 1942 este încorporat și repartizat la Batalionul 15 vinători de munte. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei pînă la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial în Europa. Pentru faptele sale de armă, a fost decorat cu mai multe medalii românești și sovietice.

13. Soldat Gavril Lungu⁴¹: De la Luduș la Mureș

La 5 septembrie 1944, cînd Armata 2 ungară a pornit ofensiva în Podișul Transilvaniei, Regimentul 91 infanterie din Divizia 20, se afla în dispozitiv de apărare în zona Luduș.

În seara acelei zile, primele unități moto ungare din Divizia 2 blindată au ajuns la Luduș și pe înălțimile de la sud de Mureș, unde au fost oprite de subunitățile Regimentului 91 infanterie.

A doua zi, inamicul a pornit la atac. Artileria și aviația dușmană au bombardat puternic pozițiile noastre. Subunitățile s-au fixat la teren și, luptînd cu vitejie, au întîrziat ofensiva dușmană și au nimicir o bună parte din efectivele inamicului. În următoarele două zile, ne-am apărat pozițiile, adesea prin lupte corp la corp. Dar din cauza superiorității numerice a adversarului, am fost nevoiți să ne repliem pînă la 5 km nord-est de Aiud.

În cursul nopții de 8/9 septembrie, cînd inamicul a început să retragă o parte din forțele sale, noi ne-am pregătit de atac. La ora 7 dimineața, după pregătirea de artilerie, am deбуșat de pe linia de plecare. Parcă aveam aripi. Deși gloanțele dușmane roiau în jurul nostru, noi, nepăsători, înaintam în salturi și tirș. Lovindu-l neconținut cu focul puștilor, mitralierelor și artileriei noastre, inamicul a fost silit să se retragă spre nord. Pînă în seara zilei de 10 septembrie, am înaintat 5 km, ajungînd lîngă Mureș. În cursul nopții de 10,11 septembrie, am forțat Mureșul. Apoi, prin lupte deosebit de grele, am înaintat spre Călărași-Turda.

La 13 septembrie. Regimentul 91 infanterie a primit ordin să se deplaseze în sectorul Iernut — Cipău, pentru a lua parte la luptele de nimicire a rezistențelor dușmane. Începînd cu 14 septembrie, timp de aproape patru săptămîni, am participat la luptele pentru fortarea Mureșului și zdrobirea forțelor inamice de pe pantele dealului Sîngeorgiu. În timpul luptelor, din rîndurile noastre au căzut un mare număr de morți și răniți.

14. Sublocotenent Ștefan Istrătescu⁴²: De la Poșaga la Someșul Mic

În ultimele zile ale lunii august 1944, Batalionul 10 vînători de munte din Divizia 2 munte a primit ordin să se deplaseze de la Hațeg pe itinerariul Baia de Criș — Poșaga — Ocoliș, pentru a intra în dispozitiv și a apăra granița vremelnică amenințată de trupele maghiare.

La 5 septembrie, cînd inamicul a început ofensiva în Podișul Transilvaniei, atacînd pe direcția Cluj — Alba Iulia, batalionul nostru a primit misiunea să intre în dispozitiv la nord-est de Ponor și să interzică înaintarea dușmanului spre Aiud. În cursul zilei am pornit la drum în marș forțat. Spre seară am ocupat poziție, pe care am amenajat-o cu lucrări genistice.

⁴¹ Gavril Lungu, născut în comuna Panticu, județul Cluj, și domiciliat în Șimleu Silvaniei, la 25 aprilie 1941, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiat în România, iar în martie 1944 este încorporat și repartizat la Regimentul 91 infanterie din Divizia 20 infanterie-instrucție. Cu această unitate, a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste în timpul insurecției și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. În luptele de la Apahida, soldatul Lungu a fost rănit grav. După vindecarea rănilor, el a plecat din nou pe front. Pentru faptele sale de arme, soldatul Gavril Lungu a fost decorat cu mai multe decorații românești.

⁴² Ștefan Istrătescu, domiciliat în Zalău, ofițer activ, a făcut parte din Batalionul 10 vînători de munte cu garnizoana în Hațeg. Cu această unitate, în funcție de comandant de pluton și, mai tîrziu, companie, a participat la dezarmarea trupelor germane în timpul insurecției și la luptele de eliberare a Transilvaniei de nord, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru priceperea și curajul dovedite pe cîmpul de luptă, sublocotenentul Ștefan Istrătescu a fost decorat cu ordinul „Coroana României” și medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

A doua zi, 6 septembrie, am continuat lucrările de sapă și baraje de mine. În 7 septembrie au apărut primele elemente inamice, pe care le-am respins cu focul puștilor. La scurt timp, artileria dușmană a început tragerile asupra pozițiilor noastre. Ne-am adăpostit la repezeală, așteptând plecarea la atac a inamicului. Între timp, brandurile noastre au deschis foc. În momentul când adversarul s-a apropiat de noi, am comandat „Foc!” Lovit, dușmanul s-a adăpostit. Mitralierele și puștile-mitraliere inamice au executat un foc viu, obligându-ne să ne lipim de pământ. Dușmanul reia înaintarea. Tragem asupra lui, fixându-l la teren. Luptele au continuat în tot cursul zilei cu atacuri și contraatacuri.

În 8 septembrie, vrăjmașul ne-a atacat de dimineață cu forțe proaspete. Atacul său s-a lovit de rezistența și dirzenia ostașilor noștri, care și-au făcut din plin datoria. Pe parcursul zilei, adversarul ne-a atacat în mai multe rânduri, încercând să rupă apărarea noastră și să pătrundă spre Aiud. De fiecare dată, prin lupte grele, am reușit să-l oprim.

Epuizându-și forțele, în cursul nopții de 8/9 septembrie inamicul a început să-și retragă o parte din trupe spre nord. Păstrând contactul cu adversarul, în dimineața de 9 septembrie am pornit la ofensivă. Nimicind rezistențele maghiare, după două zile de lupte foarte dure am înaintat până la nord de Poșaga. Urmind cursul văii Arieșului, am progresat spre nord. Apoi ne-am abătut spre nord-vest de Băisoara. De aici am trecut valea Ierii și la 8 octombrie am ajuns în apropiere de Stolna, lângă Someșul Mic. De-a lungul celor trei săptămâni de înclăstări cu dușmanul, populația civilă ne-a sprijinit din toate puterile.

Pe timpul luptelor, din rîndurile noastre au căzut mulți morți și răniți. Menționez că în luptele la baionetă de la Finișel, printre alții au căzut sergentul Augustin Noje și sergentul-major Țircă.

15. Plutonier Ștefan Chiorean⁴³: În luptele de la nord de Aiud

În seara zilei de 6 septembrie 1944, Batalionul 15 vînători de munte, după un marș lung, a ajuns la Aiud. Fără o clipă de odihnă, unitatea s-a deplasat la nord-vest de Cacova, unde a intrat în dispozitiv. Pe cînd ne amenajam pozițiile de apărare, am aflat că unități din Divizia 7 infanterie ungară înaintază spre noi.

În cursul dimineții de 8 septembrie, companiile noastre au venit în contact cu inamicul. Tocmai atunci, locotenentul Ioan Oiteanu, comandantul companiei 1-a, unde eu îndeplineam funcția de subofițer cu administrația, mi-a dat ordin să fiu gata pentru a-i înlocui pe cei căzuți în luptă.

La orele 9,40, din liniile dușmane a început pregătirea de artilerie, care a durat vreo 20 de minute. Cînd artileria a lungit tirul, inamicul a pornit la atac. Ai noștri deschid foc, obligîndu-l pe adversar să se adăpostească. Mitralierele și artileria vrăjmașă intervin, sprijinindu-i pe infanteriști. Aceștia reiau înaintarea. Dar după cîțiva pași, gloanțele și schijeale focului nostru îi silesc să se arunce la teren.

Dușmanul atacă mereu, dorind cu orice preț să ajungă la Mureș. Batalionul se apără cu bărbăție. Vînătorii de munte cu degetul pe trăgaci stau neînfricați pe poziție. Nimic nu-i poate mișca din loc.

În timpul luptelor au căzut mai mulți morți și răniți. Între aceștia s-a aflat și comandantul plutonului 2. De îndată am luat comanda subunității, conducînd-o în luptă.

Spre seară, vrăjmașul a început să se infiltreze în dispozitivul nostru, la joncțiunea dintre subunități. Pentru a pune capăt intenției acestuia, am pornit la

⁴³ Ștefan Chioreanu din Zalău, încadrat plutonier cu administrația la compania 1-a din Batalionul 15 vînători de munte, a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste în timpul insurecției și la luptele purtate pentru eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru contribuția adusă la înfrîngerea dușmanului, Ștefan Chioreanu a fost decorat cu o serie de medalii românești și sovietice.

contraatac. Lovindu-l din flanc și prin surprindere, adversarul a pierdut un însemnat număr de oameni și a fost nevoit să se retragă.

În zilele următoare, când trupele noastre au trecut la ofensivă, urmărind dușmanul spre nord, Batalionul 15 vânători de munte a luat parte la luptele de pe înălțimile Hășdate și Săvădisla, aducându-și contribuția la nimicirea rezistențelor inamice și la eliberarea teritoriului național de sub ocupația fascistă.

16. Căpitan Gheorghe Stejerescu⁴⁴: În luptele de la Ilieni Sfintu Gheorghe

Divizia „Tudor Vladimirescu” a sosit în zona operațiilor militare de la nord de Brașov în 6 septembrie 1944, și a atacat pe direcția satului Ilieni, interceptând soseaua ce duce spre Sfintu Gheorghe. La stînga acestei mari unități acționa Divizia 1 vânători de munte, iar la dreapta Divizia 202 sovietică.

Compania de sub comanda mea ocupa o poziție de luptă într-o porumbiște, în apropiere de Olt; în față era un lan de trifoi, iar în spate o fineață. Spre Olt cobora o pantă, pe care trebuia s-o parcurgem pentru a ne adăposti în spatele unor copaci.

Atacul a început în dimineața zilei de 7 septembrie, fiind precedat de o puternică pregătire de artilerie. Focul inamic ne țintuiește la pămînt. Subunitățile se mișcă greoi și numai tirîș. Mitralierele și puștile-mitraliere se dezlanțuie cu furie, lovind cuiburile de foc vrăjmașe. Mai facem cîteva salturi. Gloanțele și schijezele mușcă pămîntul și lovesc pe cine nimeresc în cale. Aici a căzut eroic, ciuruit de un snop de gloanțe sublocotenentul Ioan Zoicaș — de loc de lîngă Celu Silvaniei — pe cînd se afla în luptă în fruntea plutonului 2, pe care-l comanda.

După cîteva sute de pași, ne-am fixat pe teren. Toate încercările noastre de a relua mișcarea au fost infructuoase. Inamicul execută un foc năpraznic cu armamentul de infanterie, și ne bombarda cu aviația și artileria. Sub o asemenea perdea de foc, hitleriștii ne contraatacă cu șapte tancuri. Cînd primul dintre ele s-a apropiat de poziția noastră, sergentul Dumitru Toader, comandantul grupei a doua din plutonul trei, trece la acțiune. Se strecoară prin stînga tancului, iar prin spate se cațără pe el, trece pe lîngă turelă și cu foaia de cort acoperă vizorul acestuia. Tancul „orbit” s-a rotit pe loc de cîteva ori, după care a rămas imobil. Apoi, viteazul sergent a sărit jos de pe tanc și, urmărit de gloanțele inamice, a revenit la subunitate. Patru din celelalte tancuri au fost distruse de o subunitate antitanc. Celelalte două au continuat să pătrundă în dispozitivul infanteriei, provocîndu-le pierderi însemnate. Acolo, în lupta cu tancurile germane a căzut la datorie sublocotenentul Gheorghe Turturică.

După eliberarea orașului Sfintu Gheorghe am continuat ofensiva spre Angheluş. Pe una din căile de acces, una din grupe a întîlnit un bărbat îmbrăcat în haine locale, care ducea un coș cu porumb. Fiind întrebat unde merge, acesta a făcut pe mutul. Unul din soldați i-a luat coșul și l-a răsturnat. De sub porumb au ieșit la lumina zilei un pistol și cîteva rachete. La interogatoriu, s-a dovedit că era un militar german, lăsat în spatele frontului nostru pentru a semnaliza locul pozițiilor române și sovietice.

⁴⁴ Gheorghe Stejerescu s-a născut în comuna Cheud și domiciliază în Zalău. Fiind ofițer, în septembrie 1940 se retrage în România. Trimis pe frontul de răsărit, pe timpul unei lupte a căzut prizonier. În primăvara anului 1944 se înrolează în Divizia „Tudor Vladimirescu”. Cu această mare unitate a luat parte la luptele pentru eliberarea teritoriului național. În luptele de la Oradea a fost rănit grav la ambele picioare. Pentru curajul și eroismul cu care a luptat în război, căpitanul Gheorghe Stejerescu a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” și medalia sovietică „Victoria”.

17. Soldat Nicolae Cristea⁴⁵. La Ilieni și Sfîntu Gheorghe.

În 14 martie 1941, din cauza măsurilor represive instituite de unguri în teritoriul cedat, am părăsit vatra părintească, refugiindu-mă în țara liberă. Am trecut granița vremelnică pe la Bologa — Săcuieu. Timp de peste un an am muncit într-o fabrică din București. Pe la mijlocul lui septembrie 1942 am fost chemat la Cercul de recrutare Deva, pentru încorporare și repartizat la Batalionul 10 vînători de munte.

Căzută prizonier pe frontul de răsărit, m-am înrolat voluntar în Divizia „Tudor Vladimirescu”. Cu această mare unitate am luat parte la luptele din zona Ilieni — Sfîntu Gheorghe.

În noaptea de 6/7 septembrie 1944 ne aflam în dispozitiv de luptă în apropierea satului Ilieni. Ziuă de 7 septembrie a început cu o puternică pregătire de artilerie, după care am pornit la atac. Sustinuți de arme automate și artilerie, am înaintat cîțiva zeci de pași. Inamicul a deschis un foc foarte intens de armament de infanterie și artilerie, obligîndu-ne să ne adăpostim. Gloanțele și schijeile zumzăiau în jurul nostru, provocînd nenumărate victime. Ne-am săpat la repezeală măști individuale care să ne protejeze capul. Cînd focul vrăjmaș s-a mai rărit, am reluat înaintarea. Din nou gloanțele și proiectilele dușmane ne-au oprit prin intensitatea lor.

Hitleriștii au contraatacat cu tancuri. În sprijinul nostru a acționat o subunitate antitanc. Tirul precis al artileriei a nimicit patru tancuri germane.

Prin lupte deosebit de grele am reușit ca pînă în seara zilei de 7 septembrie să ajungem pînă la sud de Sfîntu Gheorghe. A doua zi, 8 septembrie, am reluat atacul, pătrunzînd în oraș dinspre sud-est. Rezistențele inamice au fost nimicite și orașul Sfîntu Gheorghe eliberat.

18. Sergeant-major Aurel M. Ilieș⁴⁶: Lîngă Sînpaul, pe Mureș

În ziua de 23 august 1944, Regimentul de gardă avea program obișnuit. Eu eram de serviciu pe unitate, iar compania a 2-a, din care făceam parte, se afla în serviciul de gardă la Președinția Consiliului de Miniștri. După lăsarea întinericului a venit comandantul companiei, căpitanul Constantinescu, și mi-a dat ordin să alarmez unitatea. Pînă au venit cadrele, am distribuit muniția — cartușe și grenade — la militarii. Toată noaptea am stat de veghe, controlînd posturile de santinelă. Spre ziuă, celelalte subunități au patruleat prin oraș, reținînd și dezarmîndu-i pe militarii germani. Timp de șapte zile am asigurat paza și securitatea palatului Președinției Consiliului de Miniștri.

La 8 septembrie, compania noastră a plecat pe frontul de pe Mureș, fiind încadrată în Regimentul 3 infanterie Olt din Divizia 11. În cursul nopții am intrat în dispozitiv lîngă Sînpaul. Pînă la ziuă ne-am săpat adăposturi și gropi individuale. În dimineața zilei de 9 septembrie, fără pregătire de artilerie, am pornit la atac. După vreo 50 de metri, am fost primiți cu foc de la inamic. Ne-am oprit,

⁴⁵ Nicolae Cristea, fiul lui Mihai și Veronica, s-a născut în 1919, în comuna Cizer, și a luat parte, cu Divizia „Tudor Vladimirescu”, la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord, a Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru faptele sale de arme, a fost distins cu numeroase decorații românești și sovietice.

⁴⁶ Aurel M. Ilieș din Năpradea, în 1941, din cauza tefoarei horthyste, se refugiază în România, iar în perioada 1942—1943 urmează cursurile Școlii militare de subofițeri activi de infanterie din Făgăraș. Avansat la gradul de sergent-major, el este repartizat la Regimentul de gardă, unitate cu care a participat la dezarmarea trupelor germane din București, în zilele insurecției. Pe la începutul lunii septembrie este mutat la Regimentul 3 infanterie din Divizia 11, unitate cu care a participat la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru curajul și eroismul cu care a luptat în război, sergentul-major Aurel M. Ilieș a fost decorat cu medaliile „Virtutea militară” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

adăpostindu-ne la teren. Dintr-o viroagă, aflată în stînga noastră și în față, dușmanul a dezlănțuit un foc puternic de branduri și arme automate. Gloanțele și bombele inamice au bătut puternic pozițiile noastre. Pe cînd așteptam o pauză de foc, ca să reluăm atacul, artileria și brandurile regimentare au executat trageri de neutralizare asupra pozițiilor dușmane. Duelul de foc a durat vreo 20 de minute. În momentul cînd tunurile au încetat tragerea, am început să înaintăm. Ajunși pe o mică înălțime din apropierea adăposturilor vrăjmașe, am aruncat grenadele, iar peste cîteva momente am trecut la asalt. Cu baioneta și patul puștii am lovit necruțător dușmanul, nimicind rezistența acestuia.

A doua zi, 10 septembrie, luptele au reînceput cu și mai multă intensitate. După pregătirea de artilerie, am pornit la atac. Primiți cu foc de arme automate, ne-am oprit, adăpostindu-ne în culele terenului și niște gropi de obuze. În sprîjinul nostru au venit artileria și brandurile. Proiectilele și bombele s-au revărsat cu violență asupra liniilor inamice, răscolind nemilos pămîntul, iar exploziile și schijele au provocat pierderi în rîndurile adversarului. Sub acoperirea lor, noi am reluat mișcarea. Ajunși în față dispozitivului dușman, am pornit la asalt. Prin forța grenadelor și baionetelor am pătruns în adăposturile inamice, cucerindu-le. În timpul luptei din rîndurile subunității noastre au căzut mai mulți morți și răniți. Printre răniți m-am numărat și eu. Un obuz dușman a căzut în apropiere. Cu toate că m-am culcat la pămînt, schijele acestuia m-au rănit grav la mîna stîngă și piciorul drept.

După lăsarea întinericului, un soldat din grupa mea m-a dus la postul de de prim-ajutor. Evacuat la spital, am fost operat și, după o lungă suferință de peste două luni, m-am reîntors la unitate pe frontul din Ungaria.

19. Soldat Ioan I. Ilieș⁴⁷: Luptele dintre Mureș și Arieș

În 8 septembrie 1944, cînd mă aflam rănit în spitalul de campanie din Aiud, a venit un curier de la Regimentul 82 infanterie, unitate din care făceam parte, alcătuită în proporție de 80% din refugiați din nordul Transilvaniei, și, în numele comandantului, ne-a solicitat pe cei capabili, să ne reîntoarcem la subunități. De la el am aflat că inamicul ocupase Turda și Războieni. N-am mai putut sta locului. Am cerut medicului să-mi facă ieșirea. La fel au procedat și alți ostași răniți mai ușor. Mi-am luat lucrurile și am plecat la unitate, la sud de Uioara, unde am ajuns în seara acelei zile.

Eu am fost repartizat într-un detașament de tăria unui batalion, alcătuit din vreo 350 de oameni, în compania comandată de locotenentul Vasile Ormenișanu. Încă în cursul nopții am intrat în dispozitiv pe malul sudic al râului Mureș, la nord de Uioara, înlocuind o altă unitate. Timp de două zile am apărat aliniamentul de pe Mureș, amenințat de inamic.

În noaptea de 10/11 septembrie, am trecut Mureșul și nimicind rezistențele trupelor horthyste, am înaintat, pe la est de Războieni, pe direcția Călărași Turda.

Din nevoi tactice, la 17 septembrie, am fost trimiși pe Arieș, și am intrat în dispozitiv la Arieșul Turzii. A doua zi am pornit la atac. Inamicul a deschis un foc puternic de mitraliere și artilerie, obligîndu-ne să ne adăpostim. Prin salturi, am reluat înaintarea, fiind sprijiniți de mitraliere și puști-mitraliere. Ne-am apropiat de linia dușmană. Cu grenada și baioneta am trecut la asalt. Pătrunși în poziția inamicului, prin lupte corp la corp, am nimicit rezistența acestuia și am

⁴⁷ Ioan I. Ilieș, fiul lui Ioan și Floarea, s-a născut la 10 octombrie 1915, în satul Orbău, comuna Cehăluț, județul Satu Mare, și domiciliază în Șimleu Silvaniei. La 8 septembrie 1940, din cauza prigoanei maghiare, se refugiază în România, iar la 14 octombrie 1943 este concentrat și repartizat la Regimentul 82 infanterie, cu garnizoana în Sebeș—Alba. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției, cînd a fost rănit. Parțial refăcut participă la luptele din zona Uioara—Turda, unde este rănit grav, pentru a doua oară. Pentru faptele sale de arme, soldatul Ioan I. Ilieș a fost decorat cu medaliile „Virtutea militară” și „Eliberarea de sub jugul fascist”.

ajuns pe malul Arieșului. În timpul luptei, inamicul a pierdut un mare număr de oameni și materiale. Și dintre noi au căzut mulți morți și răniți. Între aceștia din urmă a fost și locotenentul Vasile Ormenișanu. Eu am fost lovit de două gloanțe în piept. În stare gravă, am fost evacuat la spital. După patru luni de tratament, am fost clasat inapt serviciu militar și demobilizat.

20. Soldat Vasile Răcășan⁴⁸: De pe Mureș la Carei

Compania antiaeriană a Diviziei 6 infanterie, comandată de căpitanul Dumitrescu, a însoțit comandamentul marii unități pe timpul luptelor pentru eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă, asigurându-i protecția antiaeriană.

La 8 septembrie 1944, marea unitate a ajuns în zona de concentrare situată la 9 km sud-est de Cerghid — Tîrnăveni, pe cînd în față se apăra eroic Regimentul 82 infanterie. În următoarele șase zile s-au dat lupte grele pentru nimicirea rezistențelor maghiare de la sud-est de Cerghid. Noi am intervenit în mai multe rânduri, executînd trageri asupra avioanelor dușmane care intrau în spațiul nostru.

După cîteva zile de refacere, la 17 septembrie am intrat în dispozitiv la vest de Nicoleşti, pe valea Nirajului. Aici, timp de trei săptămîni, am luat parte la luptele crîncene împotriva inamicului puternic fortificat, care se apăra cu în-dîrjire, folosind orice formă de relief. Și aici compania noastră a executat misiuni de foc împotriva aviației dușmane care bombarda dispozitivul de luptă al marii unități. Am îndeplinit și misiuni de artilerie terestră în timpul unor contraatacuri cu tancuri și autotunuri. De asemenea, au fost cîteva împrejurări, cînd am luptat alături de subunitățile de infanterie, pentru respingerea unor contraatacuri inamice. Pînă la 8 octombrie, prin lupte de o mare intensitate, uneori corp la corp, am reușit să forțăm Mureșul și să zdrobim forțele adversarului dispuse în cazemate și fortificații pe pantele și creasta dealului Sîngeorgiu.

În dimineața zilei de 9 octombrie, am pornit la ofensivă, urmărind dușmanul în retragere. Prin lupte aprige care au durat aproape trei săptămîni, au fost zdrobite rezistențele inamice de la Săușa, Miheșu de Cîmpie, Dumbrăvița și Tiream lîngă Carei. La 25 octombrie, după eliberarea întregului teritoriu național de sub dominația fascistă, am trecut la urmărirea vrăjmașului pe pămîntul Ungariei.

21. Plutonier Ioan Stoica⁴⁹: De la Mirăslău la Turda

În noaptea de 8/9 septembrie 1944, Regimentul 39 artilerie din Divizia 18 infanterie a primit ordin să se deplaseze la Aiud, pentru a intra în dispozitiv de luptă.

Mărșăluind cu repeziciune, spre ziuă am trecut prin oraș și am ocupat poziție lîngă Mirăslău. De aici trebuia să acționăm atît pe lunca Mureșului, cît și pe șoseaua Aiud — Turda, cale de comunicație pe care se deplasa adversarul. Pe la orele 12,30, bateriile au executat trageri de oprire asupra unei coloane inamice,

⁴⁸ Vasile Răcășan, fiul lui Ioan și Nastasia, s-a născut la 3 aprilie 1918, în comuna Cuzăplac. La 20 mai 1942, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiat în România, iar în martie 1944 a fost încorporat și repartizat la compania antiaeriană a Diviziei 6 infanterie cu garnizoana în Slatina. Cu această unitate, a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord, Ungariei și Cehoslovaciei. Pentru faptele sale de arme, a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

⁴⁹ Ioan Stoica din Șimleu Silvaniei, la 30 august 1940, cînd Transilvania de nord a fost cedată Ungariei, se afla în Regimentul 39 artilerie din Divizia 18 infanterie, cu gradul de sergent-major. Cu această unitate, a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste în timpul insurecției și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru contribuția adusă la înfrîngerea Germaniei fasciste, plutonierul Ioan Stoica a fost decorat cu mai multe medalii românești sovietice și cehoslovace.

obligînd-o să se disperseze și să se adăpostească. Din coloană s-au desprins trei tancuri, care se îndreptau în grabă spre malul Mureșului, cu intenția de a-l trece și a ne lovi din flanc. Bateria antitanc a deschis foc asupra blindatelor ungurești. Unul dintre ele a fost lovit în șenilă și imobilizat, iar celelalte două au făcut cale întoarsă.

Spre seară am schimbat poziția lângă Ormeniș. De îndată au fost executate amplasamentele pentru baterii și piese. În Dimineața zilei de 10 septembrie, regimentul nostru a participat la pregătirea de artilerie asupra poziției inamice de la Ciugudul de Sus. După plecarea la atac a infanteriei, bateriile au executat trageri de sprijin, neutralizînd forța vie și cuiburile de rezistență vrăjmașe.

Schimbînd poziția în mai multe rînduri, la 12 septembrie ne aflam la 2 km nord de Ormeniș. Lovind dușmanul cu foc puternic, am sprijinit înaintarea infanteriei.

Timp de două zile am înaintat 12 km spre nord, pînă în apropiere de Valea Arieșului. De aici, nimicind forțele dușmane, regimentul s-a deplasat spre est, ocupînd poziție la nord de localitatea Călărași Turda. Participînd la neutralizarea și nimicirea rezistențelor inamice și sprijinind cu foc înaintarea infanteriei, bateriile noastre și-au adus contribuția la eliberarea localității Cîmpia Turzii și, în colaborare cu Corpul 104 sovietic, la alungarea forțelor maghiare dincolo de Turda.

22. *Sergent Liviu A. Naghiu*⁵⁰: *La Ogra, pe Mureș*

La 10 septembrie 1944, Regimentul 6 artilerie grea se afla în dispozitiv la nord-est de Tîrnăveni, în măsură să îndeplinească misiunile de foc ordonate. În fața noastră erau dispuse la teren unități inamice din Divizia 8 cavalerie SS germană.

În dimineața zilei de 11 septembrie, divizioanele au participat la pregătirea de artilerie asupra pozițiilor hitleriste. După 25 de minute, cînd am lungit tragerea, executînd foc în adîncimea apărării vrăjmașe, infanteria a deбуșat la atac. Sprijinindu-i cu trageri de însoțire, ostașii noștri au înaintat în dispozitivul ocupat de dușman. În cursul zilei, am intervenit de nenumărate ori cu foc în sprijinul unităților de infanterie. Proiectilele noastre au bătut nemilos liniile adverse, producînd mari pierderi umane și materiale în rîndurile inamice.

A doua zi, luptele au continuat cu intensitatea sporită. Unitățile noastre prin lupte grele își croiau drum spre Cipău, unde dușmanul se apăra cu înverșunare. Oprite cu foc de infanterie și artilerie de la adversar, subunitățile de pușcași ne-au cerut foc de sprijin. Am intervenit, executînd foc asupra cuiburilor de rezistență inamice, neutralizîndu-le. În tot cursul zilei bateriile au efectuat trageri de însoțire și de baraj, precum și foc de neutralizare asupra coloanelor, aglomerațiilor și pozițiilor dușmane.

În seara zilei de 12 septembrie, prin lupte dîrze, infanteria noastră a ajuns la 2 km sud de Ogra, unde a fost oprită de focul puternic al artileriei vrăjmașe.

În dimineața următoare, regimentul nostru a participat la pregătirea de artilerie, iar după pornirea infanteriei la atac, a continuat tragerile de sprijin. Inamicul a ripostat, deschizînd foc de arme automate și artilerie asupra pozițiilor noastre. Duelul de foc a durat aproape în tot cursul zilei. Cîteva proiectile au lovit o piesă din bateria vecină, scoțînd-o din luptă cu personal cu tot.

⁵⁰ Liviu A. Naghiu din Letca, în octombrie 1940, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiază în România, iar la 23 martie 1942 a fost încorporat la Regimentul 6 artilerie grea. Cu această unitate a participat la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național, a Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru faptele sale de arme, sergentul Liviu A. Naghiu a fost distins cu medaliile Bărbăție și credință și „Eliberarea de sub jugul fascist”, precum și cu medalia sovietică „Victoria”.

Luptele în sectorul Ogra au continuat aproape patru săptămîni, pînă la 8 octombrie. Din cauza rezistențelor succesive înversunate ale adversarului, înaintarea trupelor noastre s-a făcut cu multă greutate și mari pierderi de vieți omenești.

23. Soldat Iosif I. Pop⁵¹: Luptele de pe Mureș

În seara zilei de 10 septembrie 1944, Regimentul 83 infanterie din Divizia 20, se afla în dispozitiv de luptă la Noșlac, pe malul de sud al Mureșului.

La adăpostul întinericului, în cursul nopții ne-am grupat pe malul Mureșului, pregătindu-ne pentru trecere. Inamicul a lansat mai multe rachete luminoase cu parașută și a deschis foc cu mitralierele și puștile-mitraliere deasupra apei. După miezul nopții, cînd situația a devenit mai calmă, am trecut Mureșul, unii prin vad, alții pe poduri plutitoare. Ajuși pe malul opus am ocupat un cap de pod. Dușmanul ne-a primit cu foc puternic de infanterie, încercînd să ne arunce în Mureș. Noi am ripostat imediat. În sprijinul nostru au acționat mitralierele și brandurile de pe malul sudic. Sosind noi subunități, am pornit la atac. Prin salturi scurte și rezezi am progresat vreo 200 de pași. Capul de pod s-a lărgit mereu.

De-a lungul a patru zile, prin lupte grele, am nimicit rezistențele inamice de la nord de Războieni, înaintînd pînă în apropiere de Călărași Turda.

În noaptea de 14/15 septembrie, batalionul 1 din Regimentul 8 infanterie a primit ordin să se deplaseze spre Iernut — Cipău, pentru a lua parte la luptele din acest sector. A doua zi am intrat în dispozitiv pe calea ferată Cipău — Iernut.

În 16 septembrie, după pregătirea de artilerie, am pornit la atac. Dușmanul a declanșat un foc violent de mitraliere și artilerie, silindu-ne să ne adăpostim. Reluînd înaintarea, gloanțele și schije de inamice ne-au rărit rîndurile. În următoarele trei zile luptele au continuat cu intensitate sporită. Atacurilor noastre, cînd izbuteam să înaintăm cîteva sute de pași, inamicul le răspundea cu contraatacuri puternice, obligîndu-ne să ne repleim pe baza de plecare.

La 19 septembrie am ajuns pe malul Mureșului. În cursul nopții de 19/20, am primit misiunea să forțăm acest curs de apă și să urmărim adversarul spre nord. În cursul nopții, cînd am început trecerea, dușmanul a dezlănțuit un foc puternic de mitraliere și branduri asupra noastră. Mulți dintre ai noștri, fiind loviți de gloanțe și schije, s-au înecat. Cînd am ajuns pe malul opus, adversarul ne-a primit cu foc de automate și grenade, încercînd să ne arunce în apele Mureșului. Cu multă greutate am reușit să punem piciorul pe mal și să cucerim un cap de pod. În timpul acesta, mitralierele și artileria noastră, dispuse pe malul de sud, au executat trageri, lovind pozițiile vrăjmașe. Toată valea Mureșului era un vacarm. Pe cînd artileria lungea tirul, am pornit la atac, lărgind capul de pod. În spatele nostru soseau noi unități românești.

În timpul acestor lupte, regimentul nostru a pierdut peste 700 de oameni, adică aproape jumătate din efectiv. Printre cei căzuți m-am numărat și eu. În timpul unui atac, cîteva schije de brand m-au rănit la o mîină și un picior. Din cauza pierderilor suferite, Regimentul 83 infanterie s-a desființat, efectivul său fiind vîrsat la Regimentul 92 infanterie din Orăștie.

După două luni și jumătate de spitalizare, m-am prezentat pe front la această nouă unitate, cu care am participat la luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei.

⁵¹ Iosif I. Pop s-a născut în 1922, în comuna Lozna. La 8 septembrie 1941, din cauza teroarei horthyste, s-a refugiat în România, iar în toamna anului 1942 este încorporat și repartizat la Regimentul 83 infanterie din garnizoana Turda. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în timpul insurrecției, și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă. Pentru faptele sale de arme, a fost decorat cu medalii românești și sovietice.

24. Caporal Petru Gh. Prodan⁵²: De la Ormeniș la Vișoara

După un marș executat în grabă, în seara zilei de 10 septembrie 1944, Regimentul 35 artilerie, comandat de colonelul Balos, din Divizia 18 infanterie, a trecut Mureșul și a intrat în dispozitiv lângă Mirăslău. În timpul nopții am executat amplasamente pentru piese, pentru ca a doua zi să putem îndeplini misiunile de foc ordonate. Eu am făcut parte din bateria a 2-a, comandată de căpitanul Constantin Ciobotă, iar comandant de tun l-am avut pe sergentul Nicolae Maneguț. În cadrul unității mai erau o serie de sălăjeni refugiați în România, și anume: caporalul Gheorghe Mureșan din Brebi, sergentul Vasile Marian din Gîrcei, caporalul Traian Milaș din Zalău, soldații Petru Holhoș din Stîna, Ioan Țîrlea și Gheorghe Roșianu de lângă Crasna.

La 11 septembrie, unitatea noastră a participat la pregătirea de artilerie în vederea atacului. Proiectilele au lovit puternic pozițiile infanteriei, locurile de dispunere a cuiburilor de mitraliere și dispozitivul artileriei inamice de la nord, nord-vest de Ormeniș. În timpul atacului, am lungit tirul, executînd trageri de sprijin pentru infanterie. În timpul acesta, infanteria a pornit la atac. Oprite de focul dușman, subunitățile s-au adăpostit la teren. Am intervenit cu trageri de neutralizare. Sub acoperirea lor, infanteria a reluat înaintarea. Tocmai acum, artileria și brandurile dușmane au deschis un foc violent asupra pozițiilor noastre. Gloanțele și schijeile au lovit rîndurile infanteriei. În poziția noastră a căzut un proiectil. La explozie, schijeile l-au lovit mortal la cap pe ochitorul-trăgător și au rănit un soldat la abdomen. Peste tot, cîmpul era presărat cu morți și răniți.

Ziua de 12 septembrie a început cu o nouă pregătire de artilerie. Iar după un sfert de oră, am trecut la executarea unui foc de însoțire. Artileria dușmană a ripostat. Unele din proiectilele ei au căzut în poziția noastră de tragere. Un tun a fost lovit, iar schijeile au scos din luptă trei servanți.

Urmărind trupele maghiare în retragere, în următoarele două zile am schimbat poziția în mai multe rînduri. În timpul acesta am executat trageri asupra coloanelor inamice pe șoseaua Măhăceni — Turda, provocîndu-le pierderi în oameni și materiale.

În noaptea de 16/17 septembrie, regimentul a primit ordin să se deplaseze la nord de Călărași Turda, unde să intre în dispozitiv. Începînd cu ziua următoare, timp de peste trei săptămîni am luat parte la luptele din zona Turda, împotriva rezistențelor vrăjmașe.

La orele 8 a început pregătirea de artilerie asupra pozițiilor dușmane de pe înălțimile de la sud și sud-vest de Cîmpia Turzii. După douăzeci de minute am lungit tragerea, acoperind înaintarea infanteriei. În cursul zilei am efectuat un foc puternic de baraj, oprind un contraatac inamic însoțit de tancuri.

Peste noapte am schimbat poziția în apropiere de Cîmpia Turzii. A doua zi, 18 septembrie, am executat trageri de neutralizare asupra dușmanului de pe ambele maluri ale Arieșului, la Vișoara.

Luptele din acest sector au avut o mare intensitate. Adversarul rezista cu înverșunare, aruncînd noi forțe în luptă. Pămîntul era răscolit de bombardamentul artileriei și aviației, cîmpul de luptă — presărat cu numeroși morți și răniți. Casele și gospodăriile sătenilor fuseseră distruse și incendiate.

⁵² Petru Prodan, fiul lui Gheorghe și Nastasia, s-a născut la 25 noiembrie 1922, în comuna Ortelec și domiciliază în Jibou. În aprilie 1941, din cauza prigoanei fasciste maghiare, s-a refugiat în România, iar la 1 aprilie 1943 este încorporat la Regimentul 35 artilerie din Divizia 18 infanterie. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor hitleriste în timpul insurecției și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei de nord, Ungariei și Cehoslovaciei pînă la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial în Europa. Pentru faptele sale de arme săvîrșite în timpul războiului antihitlerist, caporalul Petru Prodan a fost decorat cu mai multe medalii românești și medalia sovietică „Victoria”.

Acțiunile de luptă au durat în acest sector pînă în seara de 8 octombrie. În cursul nopții următoare, unitățile au trecut la urmărirea inamicului pe direcția Ceanu Mare — Cojocna. Cu aceasta, pentru noi începea o nouă etapă a luptelor pentru eliberarea teritoriului național de sub ocupația fascistă.

25. *Sergent Victor M. Pop⁵³: În luptele de la Oarba de Mureș*

După eliberarea zonei și a orașului Sfintu Gheorghe, Corpul de munte, din care făcea parte și Batalionul 7 vînători de munte, unde eu eram comandant de grupă branduri, a continuat ofensiva pe direcția Odorhei — Tirgu Mureș.

Între 11—14 septembrie 1944, am luat parte la luptele pentru respingerea rezistențelor inamice și la fortarea cursurilor superioare ale Tîrnavei Mari și Tîrnavei Mici. La 17 septembrie, ne aflam pe Mureș, cu misiunea de a participa la luptele pentru eliberarea orașului Tirgu Mureș. În cursul nopții ne-am pregătit pentru acțiunea de a doua zi. În dimineața zilei de 18 septembrie s-a debrușat la atac. Prin lupte grele, care au durat zece zile, am cucerit pozițiile vrăjmașe, obligînd adversarul să se retragă la nord de Mureș. La 28 septembrie, batalionul nostru și Batalionul 3 vînători de munte au fost primele unități care au intrat în oraș.

Peste noapte am primit ordin să forțăm Muresul prin dreptul satului Mureșeni și să ocupăm poziție la poalele dealului de la Oarba de Mureș. În zorii zilei de 29 septembrie, cînd vînătorii au pornit la atac, i-am sprijinit cu focul brandurilor. Inamicul a dezlănțuit un foc foarte puternic asupra pozițiilor noastre. Proiectilele și bombele vuiau neîncetat, iar exploziile scormoneau pămîntul adînc, pulverizîndu-l.

În toilul luptelor, schijele unui proiectil inamic m-au rănit grav. După șase luni de spitalizare, m-am reîntors, invalid de război, în satul natal eliberat.

26. *Soldat Flore I. Rad⁵⁴: De la Ciugudul de Sus spre Arleş.*

După un marș lung și obositor și două zile de lupte, în cursul zilei de 12 septembrie 1944, Regimentul 92 infanterie din Divizia 18 se afla în dispozitiv la sud-est de Ciugudul de Sus, cu misiunea de a nimici forțele inamice și a înainta pe direcția Turda. Eu făceam parte din compania a 3-a, comandată de locotenentul Popescu. Împreună cu mine mai erau și alți sălăjeni, și anume: soldații Patriciu Boldea din Bocșa Română, Ioan Rad a Rațului și Gavril Sirca din Fizeș.

În fața noastră erau instalate pe teren mai multe subunități din Divizia 26 infanterie ungară, care dispuneau de lucrări genistice de campanie organizate în grabă.

Zorii zilei de 13 septembrie au debutat cu reluarea luptelor. După pregătirea de artilerie asupra dispozitivului inamic, care a durat un sfert de oră, subunitățile de infanterie au pornit la atac. Primiți cu foc de infanterie, ne-am adăpostit. Apoi, sub acoperirea salvelor de mitraliere și pusti-mitraliere, am reluat înaintarea. După cîteva salturi, dușmanul a declanșat un foc puternic de infanterie, artilerie și branduri asupra pozițiilor noastre. Proiectilele și bombele au bătut nemilos pămîntul, scormonindu-l și provocîndu-i răni adînci. Unele dintre ele au căzut

⁵³ Victor M. Pop s-a născut și domiciliază în comuna Năpradea. În octombrie 1940, din cauza prigoanei maghiare, se refugiază în România, iar în martie 1944 este încorporat la Batalionul 7 vînători de munte din Deva. Cu această unitate a luat parte la dezarmarea trupelor germane în zilele insurecției și la luptele pentru eliberarea teritoriului național. Pentru curajul și eroismul cu care a participat la acțiunile de luptă, sergentul Victor M. Pop a fost decorat cu medaliile „Bărbăție și credință” și „Eliberarea de sub jugul fascist”, și medalia sovietică „Victoria”.

⁵⁴ Flore I. Rad din Valcău de Sus, din cauza teroarei fasciste, în 1941 se refugiază în România, iar în martie 1943 este încorporat la Regimentul 92 infanterie din Divizia 18. Cu această unitate a luat parte la luptele pentru eliberarea teritoriului național. Pentru curajul și eroismul cu care a luptat în război, soldatul Flore Rad a fost decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”.

Îngă noi. Schizele lor l-au lovit mortal pe un soldat din grupa mea și au rănit alți doi ostași, pe unul la umăr, iar pe al doilea la pulpa piciorului stâng. Când s-a rărit focul, am continuat înaintarea. Artileria și brandurile noastre ne-au sprijinit, executând trageri de neutralizare asupra obiectivelor dușmane. În timpul acesta ne-am apropiat de pozițiile vrăjmașe. Folosind grenadele, am pornit în fugă la asalt. Prin lupte corp la corp de o mare duritate, am reușit să nimicim rezistența dușmană.

Odată cucerită poziția inamică, am trecut la urmărirea dușmanului pe la est de Moldovenеști, pentru a nu-i da răgaz să se fixeze la teren.

Dind atac după atac, în cursul zilei de 14 septembrie, prin lupte aprige am înaintat până la sud-vest de Turda, în apropiere de riul Arieș. Spre seară, de la liziera satului Cornești, am fost primiți cu foc violent de la inamic. Imediat ne-am adăpostit. După cîteva încercări nereușite de a relua înaintarea, am primit misiunea, ca împreună cu doi soldați, să ne infiltrăm în flancul adversarului și să-l nimicim. Pe cînd subunitatea a fixat inamicul de front, noi am izbutit să ne strecurăm în flancul acestuia. Prin surprindere am deschis foc în coasta dușmanului. Salvele puștii-mitraliere, care l-au lovit în plin, au derutat vrăjmașul. Atacat din două părți, adversarul, deși a luptat cu înverșunare, a fost înfrînt și poziția sa cucerită.

Pe timpul luptelor au căzut mai mulți morți și răniți din rîndurile noastre. Eu am fost lovit în picior și la umăr de un snop de gloanțe dușmane. Un soldat din grupă m-a dus în spate pînă la postul de prim-ajutor. Iar de aici am fost evacuat la spitalul din Alba Iulia. După două luni de tratament, am fost repartizat în cadrul unui batalion care avea misiunea să aprovizioneze frontul cu alimente și muniție.

LES FILS DE SĂLAJ DANS LE GUERRE ANTIHITLERIENNE.

(Resumé)

Dans l'effort militaire et économique général de la Roumaine dans la guerre antihitlerienne, le district de Sălaj — qui faisait partie de territoire cédé à la Hongrie depuis 30 aout 1940 — a apporté par ses fils son importante contribution à la defaite du fascisme allemand et à la fin de la deuxième guerre mondiale dans l'Europe.

Pendant les quatre ans d'occupation, à cause des représailles exercées par le régime magyare dans le district de Sălaj, 28.000 roumains ont abandonné leurs maisons et leurs possessions, trouvant la liberté dans le pays libre. Parmi ceux-ci 3.000 roumains sont devenus des combattants dans l'armée roumaine. On y ajoute 1000 roumains qui ont participé aux batailles livrées pour l'Eliberation du territoire national, du territoire de la Hongrie et de la Tchechoslovacie, trouvées encore sous l'occupation fasciste. Pendant les affrontements avec l'ennemi de 4.000 habitants de Sălaj participants à la guerre, 1.250 combattants sont tombés sur le champ de bataille, et les autres ont été blessés ou ils ont disparu.

Pour leur courage dans la guerre antihitlerienne, plus de 2.000 combattants de Sălaj ont reçu des médailles roumaines, soviétiques, tchechoslovaques ou hongroises.

Beaucoup des combattants de Sălaj, participants à la guerre, ont pris des notes sur les événements déroulés sur le champ de bataille.

L'auteur a choisi 28 passages concernant les batailles données pour le désarmement des troupes allemandes pendant l'insurrection et 28 concernant les batailles pour l'eliberation du territoire national.